

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια
(2. Majjhima Nikāya - Aṭṭhakathā)

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες (2. Majjhima-pariṣāsa-
aṭṭhakathā)

4. Το κεφάλαιο για τους βασιλιάδες (4. Rājavanaggo)

PaliVerse

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες

4. Rājavaggo

1. Ghaṭikārasuttavaṇṇanā

282. Evaṃ me sutanti ghaṭikārasuttaṃ. Tattha sitaṃ pātvākāsīti mahāmaggena gacchanto aññataraṃ bhūmippadesaṃ oloketvā - “atthi nu kho mayā cariyaṃ caramānena imasmiṃ tḥāne nivutthapubba”nti āvajjanto addasa - “kassapabuddhakāle imasmiṃ tḥāne vegaḷiṅgaṃ nāma gāmanigamo ahosi, ahaṃ tadā jotipālo nāma māṇavo ahosiṃ, mayhaṃ sahāyo ghaṭikāro nāma kumbhakāro ahosi, tena saddhiṃ mayā idha ekaṃ sukāraṇaṃ kataṃ, taṃ bhikkhusaṅghassa apākaṭaṃ paṭicchannaṃ, handa naṃ bhikkhusaṅghassa pākaṭaṃ karomī”ti maggā okkamma aññatarasmiṃ padese tḥitakova sitapātukammamakāsi, aggaggadante dassetvā mandahasitaṃ hasi. Yathā hi lokiyamanussā uraṃ paharantā - “kuhaṃ kuha”nti hasanti, na evaṃ buddhā, buddhānaṃ pana hasitaṃ haṭṭhapahaṭṭhākāramattameva hoti.

Hasitañca nāmetaṃ terasahi somanassasahagatacittēhi hoti. Tattha lokiyamahājano akusalato catūhi, kāmāvacarakusalato catūhīti aṭṭhahi cittēhi hasati, sekkhā akusalato diṭṭhisampayuttāni dve apānetvā chahi cittēhi hasanti, khīṇāsavā catūhi sahetukakiriyacittēhi ekena ahetukakiriyacittēhi pañcahi cittēhi hasanti. Tesupī balavārammaṇe āpāthagate dvīhi ṇāṇasampayuttacittēhi hasanti, dubbalārammaṇe duhetukacittadvayena ca ahetukacittēhi cāti tīhi cittēhi hasanti. Imasmiṃ pana tḥāne kiriyāhetukamanoviññādhātusomanassasahagatacittaṃ bhagavato haṭṭhapahaṭṭhākāramattaṃ hasitaṃ uppādesi.

Taṃ panetaṃ hasitaṃ evaṃ appamattakampi therassa pākaṭaṃ ahosi. Kathaṃ? Tathārūpe hi kāle tathāgatassa catūhi dāṭṭhāhi catuddīpikamahāmeghamukhato sateratāvijjulatā viya virocamānā mahātālakkhandhapamāṇā rasmivaṭṭiyo utṭhahitvā tikkhattuṃ sīsavaṃ padakkhiṇaṃ katvā dāṭṭhaggesuyeva antaradhāyanti. Tena saññāṇena āyasmā ānando bhagavato pacchato gacchamānopi sitapātubhāvaṃ jānāti.

Bhagavantaṃ etadavocāti - “ettha kira kassapo bhagavā bhikkhusaṅghaṃ ovadi, catusaccappakāsaṇaṃ akāsi, bhagavatopi ettha nisīdituṃ ruciṃ uppādessāmi, evamayaṃ bhūmibhāgo dvīhi buddhehi paribhutto bhavissati, mahājano gandhamālādīhi pūjetvā cetiyaṭṭhānaṃ katvā paricaranto saggamaggaparāyaṇo bhavissatī”ti cintetvā etaṃ “tena hi, bhante,”tiādivacanaṃ avoca.

283. Muṇḍakena samaṇakenāti muṇḍaṃ muṇḍoti, samaṇaṃ vā samaṇoti vattuṃ vaṭṭati, ayaṃ pana aparipakkaññāṇattā brāhmaṇakule uggahitavohāraseneva hīlento evamāha. Sottisināninti sinānatthāya katasottim. Sotti nāma kuruvindapāsāṇacuṇṇāni lākhāya bandhitvā kataguḷikakalāpakā vuccati, yaṃ sandhāya - “tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū kuruvindakasuttiyā nahāyanti”ti vuttaṃ. Taṃ ubhosu antesu gahetvā sarīraṃ ghaṃsanti. Evaṃ sammāti

yathā etarahipi manussā “cetiavandanāya gacchāma, dhammassavanatthāya gacchāmā”ti vuttā ussāhaṃ na karonti, “naṭasamajjādiddassanatthāya gacchāmā”ti vuttā pana ekavacaneneva sampañcchanti, tatheva sinhāyitunti vutte ekavacanena sampañcchanto evamāha.

284. Jotipālaṃ māṇavaṃ āmañṣeṭi ekapasse ariyaparihārena paṭhamataraṃ nhāyitvā paccuttaritvā tṭhito tassa mahantena issariyaparihārena nhāyantassa nhānapariyosānaṃ āgametvā taṃ nivatthanivāsanaṃ kese vodake kurumānaṃ āmañṣeṭi. Ayanti āsannattā dassento āha. Ovaṭṭikaṃ vinivaṭṭhetvāti nāgabalo bodhisatto “apehi sammā”ti īsakaṃ parivattamānova tena gahitagahaṇaṃ vissajjāpetvāti attho. Kesesu parāmasitvā etadavocāti so kira cintesi - “ayaṃ jotipālo paññavā, sakiṃ dassanaṃ labhamāno tathāgatassa dassanepi pasīdissati, dhammakathāyapi pasīdissati, pasanno ca pasannākāraṃ kātuṃ sakkhissati, mittā nāma etadatthaṃ honti, yaṃkiñci katvā mama sahāyaṃ gahetvā dasabalassa santikaṃ gamissāmī”ti. Tasmā naṃ kesesu parāmasitvā etadavoca.

Ittarajaccoti aññajātiko, mayā saddhiṃ asamānajātiko, lāmakajātiko attho. Na vatidanti idaṃ amhākaṃ gamaṇaṃ na vata orakaṃ bhavissati na khuddakaṃ, mahantaṃ bhavissati. Ayañhi na attano thāmena gaṇhi, satthu thāmena gaṇhīti gahaṇasmimyeva niṭṭhaṃ agamāsi. Yāvatādohipīti ettha dokārahikārapikārā nipātā, yāvatuparimanti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti - “vācāya ālapanāṃ ovaṭṭikāya gahaṇaṇca atikkamitvā yāva kesaggahaṇampi tattha gamaṇatthaṃ payogo kattabbo”ti.

285. Dhammiyā kathāyāti idha satipaṭilābhatthāya pubbenivāsapaṭisaṃyutta dhammī kathā veditabbā. Tassa hi bhagavā, - “jotipāla, tvaṃ na lāmakatṭhānaṃ otiṇṇasatto, mahābodhipallaṅke pana sabbaññutaññāṇaṃ patthetvā otiṇṇosi, tādissa nāma pamādavahāro na yutto”tiadinā nayena satipaṭilābhāya dhammaṃ kathesi. Parasamuddavāsītherā pana vadanti - “jotipāla, yathā ahaṃ dasapāramiyo pūretvā sabbaññutaññāṇaṃ paṭivijjhivā vīsatisahassabhikkhuparivāro loke vicarāmi, evamevaṃ tvampi dasapāramiyo pūretvā sabbaññutaññāṇaṃ paṭivijjhivā samaṇagaṇaparivāro loke vicarissasi. Evarūpena nāma tayā pamādaṃ āpajjitum na yutta”nti yathāssa pabbajjāya cittaṃ namati, evaṃ kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme ca ānisaṃsaṃ kathesi.

286. Alatta kho, ānanda,...pe... pabbajjaṃ alatta upasampadanti pabbajitvā kimakāsi? Yaṃ bodhisattehi kattabbaṃ. Bodhisattā hi buddhānaṃ sammukhe pabbajanti. Pabbajitvā ca pana ittarasattā viya patitasīṅgā na honti, catupārisuddhisīle pana supatiṭṭhāya tepitakaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhitvā terasa dhutaṅgāni samādāya araññaṃ pavisitvā gatapaccāgatavattaṃ pūrayamānā samaṇadhammaṃ karontā vipassanaṃ vaḍḍhetvā yāva anulomaññaṃ āhacca tiṭṭhanti, maggaphalattaṃ vāyāmaṃ na karonti. Jotipālopi tatheva akāsi.

287. Aḍḍhamāsupasampanneti kuladārakañhi pabbājetvā aḍḍhamāsampi avasitvā gate mātāpitūnaṃ soko na vūpasammati, sopi pattacīvaraggahaṇaṃ na jānāti, daharabhikkhusāmaṇerehi saddhiṃ vissāso na uppajjati, therehi saddhiṃ sineho na patiṭṭhāti, gatagataṭṭhāne anabhirati uppajjati. Ettakaṃ pana kālaṃ nivāse sati mātāpitāro passitum labhanti. Tena tesāṃ soko tanubhāvaṃ gacchati, pattacīvaraggahaṇaṃ jānāti, sāmaṇeradharabhikkhūhi saddhiṃ vissāso jāyati, therehi saddhiṃ sineho patiṭṭhāti, gatagataṭṭhāne abhiramati, na ukkaṇṭhati. Tasmā ettakaṃ vasitum vaṭṭatīti aḍḍhamāsaṃ vasitvā pakkāmi.

Paṇḍupuṭakassa sālinoti puṭake katvā sukkhāpitassa rattasālino. Tassa kira sālino vappakālato paṭṭhāya ayaṃ parihāro - kedārā suparikammakatā honti, tattha bījāni patiṭṭhāpetvā gandhodakena siñciṃsu, vappakāle vitānaṃ viya upari vatthakilaññaṃ bandhitvā paripakkakāle vīhisīsāni chinditvā muṭṭhimatte puṭake katvā yottabaddhe vehāsaṃyeva sukkhāpetvā gandhacūṇṇāni attharitvā koṭṭhakesu pūretvā tatiye vasse vivariṃsu. Evaṃ tivassaṃ parivutthassa sugandharattasālino apagatakālake suparisuddhe taṇḍule gahetvā khajjakavikatimpi bhattampi paṭiyādiyiṃsu. Taṃ sandhāya vuttaṃ paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ...pe... kālaṃ ārocāpesīti.

288. Adhivuṭṭho meti kiṃ sandhāya vadati? Vegaḷiṅgato nikkhamanakāle ghaṭikāro attano santike vassāvāsaṃ vasanattāya paṭiññaṃ aggahesi, taṃ sandhāya vadati. Ahudeva aññathattaṃ ahu domanassanti temāsaṃ dānaṃ dātuṃ, dhammañca sotuṃ, iminā ca niyāmena vīsati bhikkhusahassāni paṭijaggituṃ nālattanti alābhaṃ ārabba cittaññathattaṃ cittadomanassaṃ ahosi, na tathāgataṃ ārabba. Kasmā? Sotāpannattā. So kira pubbe brāhmaṇabhatto ahosi. Atheskasmīṃ samaye paccante kupite vūpasamanatthaṃ gacchanto uracchadaṃ nāma dhītaramāha - “amma amhākaṃ deve mā pamajjī”ti. Brāhmaṇā taṃ rājadhītaraṃ disvā visaññino ahesuṃ. Ke ime cāti vutte tumhākaṃ bhūmidevāti. Bhūmidevā nāma evarūpā hontīti niṭṭhubhitvā pāsādaṃ abhiruhi. Sā ekadivasaṃ vīthiṃ oloketi tṭhitā kassapassa bhagavato aggasāvakaṃ disvā pakkosāpetvā piṇḍapātaṃ datvā anumodanaṃ suṇamānāyeva sotāpannā hutvā “aññepi bhikkhū atthi”ti pucchitvā “satthā vīsatiyā bhikkhusahashehi saddhiṃ isipatane vasatī”ti ca sutvā nimantetvā dānaṃ adāsi.

Rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Atha naṃ paṭhamatarameva brāhmaṇā āgantvā dhītu avaṇṇaṃ vatvā paribhindiṃsu. Rājā pana dhītu jātakāleyeva varaṃ adāsi. Tassā “satta divasāni rajjaṃ dātabba”nti varaṃ gaṇhiṃsu. Athassā rājā satta divasāni rajjaṃ niyyātesi. Sā satthāraṃ bhojayamānā rājānaṃ pakkosāpetvā bahisāṇiyaṃ nisīdāpesi. Rājā satthu anumodanaṃ sutvāva sotāpanno jāto. Sotāpannassa ca nāma tathāgataṃ ārabba āghāto natthi. Tena vuttaṃ - “na tathāgataṃ ārabbhā”ti.

Yaṃ icchatī taṃ haratūti so kira bhājanāni pacitvā kayavikkayaṃ na karoti, evaṃ pana vatvā dārutthāya vā mattikatthāya vā palālatthāya vā araṇṇaṃ gacchatī. Mahājanā “ghaṭikārena bhājanāni pakkāni”ti sutvā parisuddhataṇḍulaloṇadadhitelaphāṇitādīni gahetvā āgacchanti. Sace bhājanaṃ mahagghaṃ hoti, mūlaṃ appaṃ, yaṃ vā taṃ vā datvā gaṇhāmāti taṃ na gaṇhanti. Dhammiko vāṇijo mātāpitaro paṭijaggati, sammāsambuddhaṃ upaṭṭhahati, bahu no akusalaṃ bhavissatīti puna gantvā mūlaṃ āharanti. Sace pana bhājanaṃ appagghaṃ hoti, ābhataṃ mūlaṃ bahu, dhammiko vāṇijo, amhākaṃ puññaṃ bhavissatīti yathābhataṃ gharasāmikā viya sādhukaṃ paṭisāmetvā gacchanti. Evaṃguṇo pana kasmā na pabbajātīti. Rañño vacanapathaṃ pacchindanto andhe jiṇṇe mātāpitaro posetīti āha.

289. Ko nu khoti kuhiṃ nu kho. Kumbhiyāti ukkhalito. Pariyogāti sūpabhājanato. Paribhuñjāti bhuñja. Kasmā panete evaṃ vadanti? Ghaṭikāro kira bhattaṃ pacitvā sūpaṃ sampādetvā mātāpitaro bhojetvā sayampi bhuñjitvā bhagavato vaḍḍhamānakaṃ bhattasūpaṃ paṭṭhapetvā āsanaṃ paññāpetvā ādhārakaṃ upaṭṭhapetvā udakaṃ paccupaṭṭhapetvā mātāpitūnaṃ saññaṃ datvā araṇṇaṃ gacchatī. Tasmā evaṃ vadanti. Abhivissatthoti ativissattho. Pītisukhaṃ na vijahatīti na nirantaraṃ vijahati, atha kho rattibhāge vā divasabhāge vā gāme vā araṇṇe vā

yasmiṃ yasmiṃ khaṇe - “sadevake nāma loke aggapuggalo mayhaṃ geḥaṃ pavisitvā sahatthena āmisam gahetvā paribhuñjati, lābhā vata me”ti anussarati, tasmīṃ tasmīṃ khaṇe pañcavaṇṇā pīti uppajjati. Taṃ sandhāya evaṃ vuttaṃ.

290. Kaḷopiyāti pacchito. Kiṃ pana bhagavā evamakāsīti. Paccayo dhammiko, bhikkhūnaṃ patte bhattasadiṣo, tasmā evamakāsi. Sikkhāpadapaññattipi ca sāvakānaṃyeva hoti, buddhānaṃ sikkhāpadavelā nāma natthi. Yathā hi rañño uyyāne pupphaphalāni honti, aññesaṃ tāni gaṇhantānaṃ niggahaṃ karonti, rājā yathāruciyaṃ paribhuñjati, evaṃsampadametaṃ. Parasamuddavāsītherā pana “devatā kira paṭiggahetvā adamsū”ti vadanti.

291. Haratha, bhante, haratha bhadramukhāti amhākaṃ putto “kuhiṃ gatosī”ti vutte - “dasabalassa santika”nti vadati, kuhiṃ nu kho gacchati, satthu vasanaṭṭhānassa ovassakabhāvampi na jānātīti putte aparādhasaññino gahaṇe tuṭṭhacittā evamāhaṃsu.

Temāsaṃ ākāsacchadanaṃ aṭṭhāsīti bhagavā kira catunnaṃ vassikānaṃ māsānaṃ ekaṃ māsaṃ atikkamitvā tiṇaṃ āharāpesi, tasmā evamāha. Ayaṃ panettha padattho - ākāsaṃ chadanamassāti ākāsacchadanaṃ. Na devotivassīti kevalaṃ nātivassī, yathā panettha pakatiyā ca nibbakosassa udakapātaṭṭhānabbhantare ekampi udakabindu nātivassī, evaṃ ghanachadanagehabbhantare viya na vātātapāpi ābādhaṃ akaṃsu, pakatiyā utupharaṇameva ahosi. Aparabhāge tasmīṃ nigame chaḍḍitepi taṃ ṭhānaṃ anovassakameva ahosi. Manussā kammaṃ karontā deve vassante tattha sātṭake ṭhapetvā kammaṃ karonti. Yāva kappuṭṭhānā taṃ ṭhānaṃ tādīsameva bhavissati. Tañca kho pana na tathāgatassa iddhānubhāvena, tesāṃyeva pana guṇasampattiyaṃ. Tesañhi - “sammāsambuddho kattha na labheyya, amhākaṃ nāma dvinnāṃ andhakānaṃ nivesanaṃ uttiṇaṃ kāresi”ti na tappaccayā domanassaṃ udapādi - “sadevake loke aggapuggalo amhākaṃ nivesanā tiṇaṃ āharāpetvā gandhakuṭiṃ chādāpesī”ti pana tesaṃ anappakaṃ balavasomanassaṃ udapādi. Iti tesāṃyeva guṇasampattiyaṃ idaṃ pāṭihāriyaṃ jātanti veditabbaṃ.

292. Taṇḍulavāhasatānīti ettha dve sakaṭāni eko vāhoti veditabbo. Tadupiyañca sūpeyyanti sūpatthāya tadanurūpaṃ telaphāṇitādiṃ. Vīsatibhikkhusahassassa temāsattāya bhattaṃ bhavissatīti kira saññāya rājā ettakaṃ pesesi. Alaṃ me rañño hotūti kasmā paṭikkhipi? Adhigataappicchatāya. Evaṃ kirassa ahosi - “nāhaṃ raññā diṭṭhapubbo, kathaṃ nu kho pesesi”ti. Tato cintesi - “sattā bārāṇasiṃ gato, addhā so rañño vassāvāsaṃ yāciyamāno mayhaṃ paṭiññātabhāvaṃ ārocetvā mama guṇakathaṃ kathesi, guṇakathāya laddhalābho pana naṭena naccitvā laddhaṃ viya gāyakena gāyitvā laddhaṃ viya ca hoti. Kiṃ mayhaṃ iminā, kammaṃ katvā uppannena mātāpitūnampi sammāsambuddhassapi upaṭṭhānaṃ sakkā kātu”nti. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Ghaṭikārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Raṭṭhapālasuttavaṇṇanā

293. Evaṃ me sutanti raṭṭhapālasuttaṃ. Tattha thullakoṭṭhikanti thullakoṭṭhaṃ paripuṇṇakoṭṭhāgāraṃ. So kira janapado nīccasasso sadā bījabhaṇḍaṃ nikkhamati, khalabhaṇḍaṃ pavisati. Tena tasmīṃ nigame koṭṭhā nīccapūrāva honti. Tasmā so

thullakoṭṭhikanteva saṅkhaṃ gato.

294. Raṭṭhapālōti kasmā raṭṭhapālo? Bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ pāletuṃ samatthoti raṭṭhapālo. Kadā panassetam nāmaṃ uppannanti. Padumuttarasammāsambuddhakāle. Ito hi pubbe satasahassakappamatthake vassasatasahassāyukesu manussesu padumuttaro nāma satthā uppajjitvā bhikkhusatasahassaparivāro lokahitāya cārikaṃ cari, yaṃ sandhāya vuttaṃ -

“Nagaraṃ haṃsavatī nāma, ānando nāma khattiyo;
Sujātā nāma janikā, padumuttarassa satthuno”ti.

Padumuttare pana anuppanne eva haṃsavatiyā dve kuṭumbikā saddhā pasannā kapaṇaddhikayācakādīnaṃ dānaṃ paṭṭhapayimṃsu. Tadā pabbatavāsino pañcasatā tāpasā haṃsavatiṃ anuppattā. Te dvepi janā tāpasagaṇaṃ majjhe bhinditvā upaṭṭhahimṃsu. Tāpasā kiñcikālaṃ vasitvā pabbatapādameva gatā. Dve saṅghattherā ohīyimṃsu. Tadā tesam te yāvajīvaṃ upaṭṭhānaṃ akaṃsu. Tāpasesu bhuñjitvā anumodanaṃ karontesu eko sakkabhavanassa vaṇṇaṃ kathesi, eko bhūmindharanāgarājabhavanassa.

Kuṭumbikesu eko sakkabhavanaṃ patthanaṃ katvā sakko hutvā nibbatto, eko nāgabhavane pālitanāgarājā nāma. Taṃ sakko attano upaṭṭhānaṃ āgataṃ disvā nāgayoniyaṃ abhiraṃasīti pucchi. So nābhiraṃamīti āha. Tena hi padumuttarassa bhagavato dānaṃ datvā imasmim ṭhāne patthanaṃ karohi, ubho sukhaṃ vasissāmāti. Nāgarājā satthāraṃ nimantetvā bhikkhusatasahassaparivārassa bhagavato sattāhaṃ mahādānaṃ dadamāno padumuttarassa dasabalassa puttaṃ uparevataṃ nāma sāmaṇeraṃ disvā sattame divase buddhappamukhassa saṅghassa dibbavatthāni datvā sāmaṇerassa ṭhānantaraṃ patthesi. Bhagavā anāgataṃ oloketvā - “anāgate gotamassa nāma buddhassa putto rāhulakumāro bhavissati”ti disvā “samijjhissati te patthanā”ti kathesi. Nāgarājā tamatthaṃ sakkassa kathesi. Sakko tassa vacanaṃ sutvā tatheva sattāhaṃ dānaṃ datvā bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ pāletuṃ samatthakule nibbattitvā saddhāpabbajitaṃ raṭṭhapālaṃ nāma kulaputtaṃ disvā - “ahampi anāgate lokasmim tumhādisse buddhe uppanne bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ pāletuṃ samatthakule nibbattitvā ayaṃ kulaputto viya saddhāpabbajito raṭṭhapālo nāma bhavēyya”nti patthanamakāsi. Satthā samijjhanakabhāvaṃ ñatvā imaṃ gāthamāha -

“Sarājikaṃ cātuvaṇṇaṃ, posetuṃ yaṃ pahossati;
Raṭṭhapālakulaṃ nāma, tattha jāyissate aya”nti. -

Evaṃ padumuttarasammāsambuddhakāle tassetam nāmaṃ uppannanti veditabbaṃ.

Etadahosīti kiṃ ahosi? Yathā yathā khotiādi. Tatrāyaṃ saṅkhepakathā - ahaṃ kho yena yena kāraṇena bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāmi, tena tena me upaparikkhato evaṃ hoti - “yadetaṃ sikkhattayabrahmacariyaṃ ekadivasampi akhaṇḍaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparipuṇṇaṃ caritabbaṃ, ekadivasampi ca kilesamalena amalīnaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparisuddhaṃ, saṅkhalikhitaṃ vilikhitasāṅkhasadisāṃ dhotasaṅkhasappaṭibhāgaṃ katvā caritabbaṃ, nayidaṃ sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ...pe... carituṃ, yaṃnūnāhaṃ kesañca massuñca ohāretvā kāsāyarasapītātāya kāsāyāni brahmacariyaṃ carantānaṃ anucchavikāni vatthāni acchādetvā agārasmā nikkhamitvā anagāriyaṃ

pabbajeyya''nti.

Acirapakkantesu thullakoṭṭhikesu brāhmaṇagahapatikesu yena bhagavā tenupasaṅkamīti raṭṭhapālo anuṭṭhitesu tesu na bhagavantam pabbajjam yāci. Kasmā? Tatthassa bahū ñātisālohitā mittāmaccā santi, te - ''tvam mātāpitūnam ekaputtako, na labbhā tayā pabbajitu''nti bāhāyampi gahetvā ākaḍḍheyyum, tato pabbajjāya antarāyo bhavissatīti saheva parisāya uṭṭhahitvā thokam gantvā puna kenaci sarīrakiccalesena nivattitvā bhagavantam upasaṅkamma pabbajjam yāci. Tena vuttam - ''atha kho raṭṭhapālo kulaputto acirapakkantesu thullakoṭṭhikesu...pe... pabbājetu mam bhagavā''ti. Bhagavā pana yasmā rāhulakumārassa pabbajitato pabhuti mātāpitūhi ananuññātam puttam na pabbājeti, tasmā nam pucchi anuññātosi pana tvam, raṭṭhapāla, mātāpitūhi...pe... pabbajjāyāti.

295. Ammatātāti ettha ammāti mātaram ālapati, tātāti pitaram. Ekaputtakoti ekova puttako, añño koci jeṭṭho vā kaniṭṭho vā natthi. Ettha ca ekaputtoti vattabbe anukampāvasena ekaputtakoti vuttam. Piyoti pītiyanako. Manāpoti manavaḍḍhanako. Sukhedhitoti sukkena edhito, sukhasamvaḍḍhitoti attho. Sukhaparibhatoti sukkena paribhato, jātakālato pabhuti dhātīhi aṅkato aṅkam āharitvā dhāriyamāno assakarathakādīhi bālakīlanakehi kīlayamāno sādurasabhojanaṃ bhojayamāno sukkena parihaṭo. Na tvam, tātā raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsīti tvam, tātā raṭṭhapāla appamattakampi kalabhāgaṃ dukkhassa na jānāsi na sarasīti attho. Maraṇenapi te mayaṃ akāmakā vinā bhavissāmāti sacepi tava amhesu jīvamānesu maraṇam bhavēyya, tena te maraṇenapi mayaṃ akāmakā anicchakā na attano ruciyā vinā bhavissāma, tayā viyogaṃ pāpuṇissāmāti attho. Kiṃ pana mayaṃ tanti evaṃ sante kiṃ pana kiṃ nāma tam kāraṇam, yena mayaṃ tam jīvantam anujānissāma. Atha vā kiṃ pana mayaṃ tanti kena pana kāraṇena mayaṃ tam jīvantam anujānissāmāti evamettha attho daṭṭhabbo.

296. Tatthevāti yattha nam ṭhitam mātāpitaro nānujāniṃsu, tattheva ṭhāne. Anantarahitāyāti kenaci attharaṇena anattatāya. Paricārehīti gandhabbanaṭanāṭakādīni paccupaṭṭhapetvā tattha sahāyakehi saddhiṃ yathāsukham indriyāni cārehi sañcārehi, ito cito ca upanehīti vuttam hoti. Atha vā paricārehīti gandhabbanaṭanāṭakādīni paccupaṭṭhapetvā sahāyakehi saddhiṃ laḷa upalaḷa rama, kīlassūtipi vuttam hoti. Kāme paribhuñjantoti attano puttadārehi saddhiṃ bhoge bhuñjanto. Puññāni karontoti buddhañca dhammañca saṅhañca ārabha dānappadānādīni sugatimaggasaṃsodhakāni kusalakammāni karonto. Tuṇhī ahoṣīti kathānuppabandhavicchedanattam nirālāpasallāpo ahoṣi.

Athassa mātāpitaro tikkhattum vatvā paṭivacanampi alabhamānā sahāyake pakkosāpetvā ''esa vo sahāyako pabbajitukāmo, nivāretha na''nti āhaṃsu. Tepi tam upasaṅkamitvā tikkhattum avocum, tesampi tuṇhī ahoṣi. Tena vuttam - atha kho raṭṭhapālassa kulaputtassa sahāyakā...pe... tuṇhī ahoṣīti. Athassa sahāyakānam tikkhattum vatvā etadahosi - ''sace ayaṃ pabbajjam alabhamāno marissati, na koci guṇo labbhati. Pabbajitam pana nam mātāpitarepi kālena kālam passissanti, mayampi passissāma, pabbajjāpi ca nāmesā bhāriyā, divase divase mattikāpattam gahetvā piṇḍāya caritabbam, ekaseyyam ekabhaddam brahmacariyam atidukkaram, ayañca sukhumālo nāgarikajātiyo, so tam caritum asakkonto puna idheva āgamissati, handassa mātāpitaro anujānāpessāmā''ti. Te tathā akāṃsu. Mātāpitarepi nam ''pabbajitena ca pana te mātāpitaro uddassetabbā''ti imaṃ katikaṃ katvā

anujāniṃsu. Tena vuttaṃ - “atha kho raṭṭhapālassa kulaputtassa sahāyakā yena raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro...pe... anuññātosī mātāpitūhi...pe... uddassetabbā”ti. Tattha uddassetabbāti uddhaṃ dassetabbā, yathā taṃ kālēna kālāṃ passanti, evaṃ āgantvā attānaṃ dassetabbā.

299. Balaṃ gahetvāti sappāyabhojanāni bhuñjanto ucchādanādīhi ca kāyaṃ pariharanto kāyabalaṃ janetvā mātāpitaro vanditvā assumukhaṃ ñātiparivaṭṭaṃ pahāya yena bhagavā tenupasaṅkami...pe... pabbājetu maṃ, bhante, bhagavāti. Bhagavā samīpe ṭhitaṃ aññataraṃ bhikkhuṃ āmantesi - “tena hi bhikkhu raṭṭhapālaṃ pabbājehi ceva upasampādehi cā”ti. Sādhū, bhanteti kho so bhikkhu bhagavato paṭissutvā raṭṭhapālaṃ kulaputtaṃ jinadattiyaṃ saddhivihārikaṃ laddhā pabbājesi ceva upasampādesi ca. Tena vuttaṃ - “alattha kho raṭṭhapālo kulaputto bhagavato santike pabbajjaṃ, alattha upasampada”nti.

Pahitatto viharantoti dvādasa saṃvaccharāni evaṃ viharanto. Neyyapuggalo hi ayamāyasmā, tasmā puññavā abhinīhārasaṃpannopi samāno “ajja ajjeva arahatta”nti samaṇadhammaṃ karontopi dvādasame vasse arahattaṃ pāpuṇi.

Yena bhagavā tenupasaṅkamīti mayhaṃ mātāpitaro pabbajjaṃ anujānamānā - “tayā kālēna kālāṃ āgantvā amhākaṃ dassanaṃ dātabba”nti vatvā anujāniṃsu, dukkarakārikā kho pana mātāpitaro, ahañca yenaññhāsayena pabbajito, so me matthakaṃ patto, idāni bhagavantaṃ āpucchitvā attānaṃ mātāpitūnaṃ dassessāmīti cintetvā āpucchitukāmo upasaṅkami. Manasākāsīti “kiṃ nu kho raṭṭhapāle gate koci upaddavo bhavissatī”ti manasi akāsi. Tato “bhavissatī”ti ñatvā “sakkhissati nu kho raṭṭhapālo taṃ madditu”nti olokento tassa arahattasampattiṃ disvā “sakkhissatī”ti aññāsī. Tena vuttaṃ - yathā bhagavā aññāsī...pe... kālāṃ maññāsīti.

Migacīreti evaṃnāmake uyyāne. Tañhi raññā - “akāle sampattapabbajitānaṃ dinnameva idaṃ, yathāsukhaṃ paribhuñjantū”ti evamanuññātameva ahosi, tasmā thero - “mama āgatabhāvaṃ mātāpitūnaṃ ārocessāmi, te me pādadhovanauṇhodakapādamakkhanatelādīni pesissantī”ti cittampi anuppādetvā uyyānameva pāvisi. Piṇḍāya pāvisīti dutiyadivase pāvisi.

Majjhimāyāti sattadvāraakoṭṭhakassa gharassa majjhime dvāraakoṭṭhake. Ullikhāpetīti kappakena kese paharāpeti. Etadavocāti - “ime samaṇakā amhākaṃ piyaputtakaṃ pabbājetvā corānaṃ hatthe nikkhipitvā viya ekadivasampi na dassāpenti, evaṃ pharusakārakā ete puna imaṃ ṭhānaṃ upasaṅkamitabbaṃ maññanti, ettova nikaḍḍhitabbā ete”ti cintetvā etaṃ “imehi muṇḍakehī”tiādivacanaṃ avoca. Ñātidāsīti ñātakānaṃ dāsī. Ābhidosikanti pārivāsikaṃ ekarattātikkantaṃ pūtibhūtaṃ. Tatthāyaṃ padattho - pūtibhāvadosena abhibhūtoti abhidoso, abhidosova ābhidosiko. Ekarattātikkantasseva nāmasaññā esā yadidaṃ ābhidosikoti, taṃ ābhidosikaṃ. Kummāsanti yavakummāsaṃ. Chaḍḍetukāmā hotīti yasmā antamaso dāsakammakārānaṃ gorūpānampi aparibhogārāho, tasmā naṃ kacavaraṃ viya bahi chaḍḍetukāmā hoti. Sacetanti sace etaṃ. Bhaginīti ariyavohārena attano dhātīṃ ñātidāsīṃ ālapati. Chaḍḍanīyadhammanti chaḍḍetabbasabhāvaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - “bhagini etaṃ sace bahi chaḍḍanīyadhammaṃ nissatṭhapariggahaṃ, idha me patte ākirāhī”ti. Kiṃ pana evaṃ vattumaṃ labbhati, viññatti vā payuttavācā vā na hotīti. Na hoti. Kasmā? Nissatṭhapariggahattā. Yañhi chaḍḍanīyadhammaṃ

nissatṭhapariggahaṃ, yattha sāmikā anālayā honti, taṃ sabbaṃ “detha āharatha ākirathā”ti vattuṃ vaṭṭati. Teneva hi ayamāyasmā aggaariyavaṃsiko samānopi evamāha.

Hatthānanti bhikkhāgahaṇatthaṃ pattaṃ upanāmayato maṇibandhato pabhuti dvinnampi hatthānaṃ. Pādānanti nivāsanantato paṭṭhāya dvinnampi pādānaṃ. Sarassāti sace taṃ bhaginīti vācaṃ nicchārayato sarassa ca. Nimittaṃ aggaheṣīti hatthapiṭṭhiādīni olokayamānā - “puttassa me raṭṭhapālassa viya suvaṇṇakacchapapiṭṭhisadisā imā hatthapādapiṭṭhiyo, haritālavaṭṭhiyo viya suvaṭṭitā aṅguliyo, madhuro saro”ti gihikāle sallakkhitapubbaṃ ākāraṃ aggaheṣi sañjāni sallakkesi. Tassa hāyasmato dvādasavassāni araṇṇāvāsañceva piṇḍiyālopabhojanañca paribhuñjantassa aṇṇādiso sarīravaṇṇo ahosi, tena naṃ sā ñātīdāsī disvāva na sañjāni, nimittaṃ pana aggaheṣīti.

300. Raṭṭhapālassa mātaraṃ etadavocāti therassa aṅgapaccaṅgāni saṇṭhāpetvā thaṇṇaṃ pāyevā saṃvaḍḍhitadhātīpi samānā pabbajitvā mahākhīṇāsavabhāvappattena sāmiputtēna saddhiṃ - “tvam nu kho, me bhante, putto raṭṭhapālo”tiādivacanaṃ vattuṃ avisahantī vegena gharaṃ pavisitvā raṭṭhapālassa mātaraṃ etadavoca. Yaggheti ārocanatthe nipāto. Sace je saccanti ettha jeti ālapane nipāto. Evañhi tasmīṃ dese dāsijanaṃ ālapanti, tasmā “tvañhi, bhoti dāsi, sace saccaṃ bhaṇasī”ti evamettha attho daṭṭhabbo.

Upasaṅkamīti kasmā upasaṅkami? Mahākule itthiyo bahi nikkhamantā garaṃ pāpuṇanti, idaṅca accāyikakiccaṃ, seṭṭhissa naṃ ārocessāmīti cinteti. Tasmā upasaṅkami. Aṇṇataraṃ kuṭṭamūlanti tasmīṃ kira dese dānapatīnaṃ gharesu sālā honti, āsanāni cettha paññattāni honti, upaṭṭhāpitaṃ udakakaṇḍhiyaṃ. Tattha pabbajitā piṇḍāya caritvā nisīditvā bhuñjanti. Sace icchanti, dānapatīnampi santakaṃ gaṇhanti. Tasmā tampi aṇṇatarassa kulassa īdisāya sālāya aṇṇataraṃ kuṭṭamūlanti veditabbaṃ. Na hi pabbajitā kapaṇamanussā viya asāruppe ṭhāne nisīditvā bhuñjantīti.

Atthi nāma tātāti ettha atthīti vijjamānatthe, nāmāti pucchānatthe maññānatthe vā nipāto. Idañhi vuttaṃ hoti - atthi nu kho, tāta raṭṭhapāla, amhākaṃ dhaṇaṃ, nanu mayaṃ niddhanāti vattabbā, yesaṃ no tvam īdise ṭhāne nisīditvā ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi. Tathā atthi nu kho, tāta raṭṭhapāla, amhākaṃ jīvitaṃ, nanu mayaṃ matāti vattabbā, yesaṃ no tvam īdise ṭhāne nisīditvā ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi. Tathā atthi maññe, tāta raṭṭhapāla, tava abbhantare sāsanaṃ nissāya paṭiladdho samaṇaṃ, yaṃ tvam subhojanarasasaṃvaḍḍhitopi imaṃ jigucchaneyyaṃ ābhidosikaṃ kummāsaṃ amatamiva nibbikāro paribhuñjissasīti. So pana gahapati dukkhābhītunnatāya etamatthaṃ paripuṇṇaṃ katvā vattumasakkonto - “atthi nāma, tāta raṭṭhapāla, ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasī”ti ettakameva avaca. Akkharacintakā panettha idaṃ lakkhaṇaṃ vadanti - anokappanāmarisanatthavasenetam atthisadde upapade “paribhuñjissasī”ti anāgatavacanaṃ kataṃ. Tassāyamattho - “atthi nāma...pe... paribhuñjissasi, idaṃ paccakkhampi ahaṃ na saddahāmi na marisayāmi”ti. Idaṃ ettakaṃ vacanaṃ gahapati therassa pattamukhavaṭṭiyaṃ gahetvā ṭhitakova kathesi. Theropi pitari pattamukhavaṭṭiyaṃ gahetvā ṭhiteyeva taṃ pūtikummāsaṃ paribhuñji sunakhavantasadisaṃ pūtikukkuṭaṇḍamiva bhinnatṭhāne pūtikaṃ vāyantaṃ. Puthujjanena kira tathārūpaṃ kummāsaṃ paribhuñjituṃ na sakkā. Thero pana ariyiddhiyaṃ ṭhatvā dibbojaṃ amatarasaṃ paribhuñjamāno viya paribhuñjitvā

dhamakaraṇena udakaṃ gahetvā pattañca mukhañca hatthapāde ca dhovitvā kuto no gahapatītiādimāha.

Tattha kuto noti kuto nu. Neva dānanti deyyadhammavasena neva dānaṃ alatthamha. Na paccakkhānanti “kiṃ, tāta raṭṭhapāla, kacci te khamanīyaṃ, kaccisi appakilamathena āgato, na tāva tāta gehe bhattaṃ sampādiyaṭi”ti evaṃ paṭisanthāravasena paccakkhānampi na alatthamha. Kasmā pana thero evamāha? Pitu anuggahena. Evaṃ kirassa ahosi - “yathā esa maṃ vadati, aññepi pabbajite evaṃ vadati maññe. Buddhasāsane ca pattantare padumaṃ viya bhasmāchanno aggi viya pheggupaṭicchanno candanasāro viya suttikāpaṭicchannaṃ muttaratanaṃ viya valāhakapaṭicchanno candimā viya mādisānaṃ paṭicchannaguṇānaṃ bhikkhūnaṃ anto natthi, tesupi na evarūpaṃ vacanaṃ pavattessati, saṃvare ṭhassati”ti anuggahena evamāha.

Ehi tātāti tāta tuyhaṃ gharaṃ mā hotu, ehi gharaṃ gamissāmāti vadati. Alanti thero ukkaṭṭhaekāsanikatāya paṭikkhipanto evamāha. Adhivāsesīti thero pana pakatiyā ukkaṭṭhasapadānacāriko svātanāyabhikkhaṃ nāma nādhivāseti, mātu anuggahena pana adhivāsesi. Mātu kirassa therāṃ anussarivā mahāsoko uppajji, rodaneneva pakkakkhi viya jātā, tasmā thero “sacāhaṃ taṃ apassitvā gamissāmi, hadayampissā phāleyyā”ti anuggahena adhivāsesi. Kārāpetvāti ekaṃ hiraññassa, ekaṃ suvaṇṇassāti dve puñje kārāpetvā. Kīvamahantā pana puñjā ahesunti. Yathā orato ṭhito puriso pārato ṭhitaṃ majjhimappamaṇaṃ purisaṃ na passati, evaṃmahantā.

301. Idaṃ te tātāti kahāpaṇapuñjañca suvaṇṇapuñjañca dassento āha. Mattikanti mātito āgataṃ, idaṃ te mātāmahiya mātu imaṃ gehaṃ āgacchantiya gandhamālādīnaṃ atthāya dinnaṃ dhananti attho. Aññaṃ pettikaṃ aññaṃ pitāmahanti yaṃ pana te pitu ca pitāmahānañca santakaṃ, taṃ aññaṃyeva, nihitañca payuttañca ativiya bahu. Ettha ca “pitāmaha”nti taddhitalopaṃ katvā vuttanti veditabbaṃ. “Petāmaha”nti vā pāṭho. Sakkā tatonidānanti dhanahetu dhanapaccayā. Taṃ taṃ dhanam rakkhantassa ca rājādīnaṃ vasena dhanaparikkhayaṃ pāpuṇantassa kassaci uppajjamānasokādayo sandhāya evamāha. Evaṃ vutte seṭṭhi gahapati - “ahaṃ imaṃ uppabbājessāmīti ānesiṃ, so dāni me dhammakathaṃ kātuṃ āradḍho, ayaṃ na me vacanaṃ karissati”ti utṭhāya gantvā assa orodhānaṃ dvāraṃ vivarāpetvā - “ayaṃ vo sāmiko, gacchatha yaṃ kiñci katvā naṃ gaṇhituṃ vāyamathā”ti uyyojesi. Suvaye ṭhitā nāṭakitthiyo nikkhamitvā therāṃ parivārayiṃsu, tāsū dve jeṭṭhakitthiyo sandhāya purāṇadutiyikātiādi vuttaṃ. Paccekaṃ pādesu gahetvāti ekekamhi pāde naṃ gahetvā.

Kīdisā nāma tā ayyaputta accharāyoti kasmā evamāhaṃsu? Tadā kira sambahule khattiyakumārepi brāhmaṇakumārepi seṭṭhiputtepi mahāsampattiyo pahāya pabbajante disvā pabbajjāguṇaṃ ajānantā kathaṃ samuṭṭhāpenti “kasmā ete pabbajanti”ti. Athaññe vadanti “devaccharādevanāṭakānaṃ kāraṇā”ti. Sā kathā vitthārikā ahosi. Taṃ gahetvā sabbā evamāhaṃsu. Atha thero paṭikkhipanto na kho mayaṃ bhaginītiādimāha. Samudācaratīti voharati vadati. Tattheva mucchitā papatīṃsūti taṃ bhaginivādena samudācarantaṃ disvā “mayaṃ ajja āgamissati, ajja āgamissati”ti dvādasa vassāni bahi na nikkhantā, etaṃ nissāya no dāraḥ na laddhā, yesaṃ ānubhāvena jīveyyāma, ito camhā parihīnā aññato ca. Ayaṃ loko nāma attanova cintesi, tasmā tāpi “idāni mayaṃ anāthā jātā”ti attanova cintayamānā - “anattiko dāni amhehi ayaṃ, so amhe pajāpatiyo samānā attanā saddhiṃ ekamātukucchiyā sayitadārikā viya maññati”ti samuppannabalavasokā hutvā

tasmiṃyeva padese mucchitā papatiṃsu, patitāti attho.

Mā no viheṭṭhethāti mā amhe dhanam dassetvā mātugāme ca uyyojetvā viheṭṭhayittha, vihesā hesā pabbajitānanti. Kasmā evamāha? Mātāpitūnaṃ anuggahena. So kira seṭṭhi - “pabbajitaliṅgaṃ nāma kiliṭṭhaṃ, pabbajjāvesaṃ hāretvā nhāyitvā tayo janā ekato bhuñjissāmā”ti maññaṃāno therassa bhikkhaṃ na deti. Thero - “mādisassa khīṇāsavassa āhārantarāyaṃ katvā ete bahum apuññaṃ pasaveyyu”nti tesam anuggahena evamāha.

302. Gāthā abhāsīti gāthāyo abhāsi. Tattha passāti santike ṭhitajanaṃ sandhāya vadati. Cittanti cittavicittaṃ. Bimbanti attabhāvaṃ. Arukāyanti navannaṃ vaṇamukhānaṃ vasena vaṇakāyaṃ. Samussitanti tīṇi aṭṭhisatāni navahi nhārusatehi bandhitvā navahi maṃsapesisatehi limpivā samantato ussitaṃ. Āturanti jarāturatāya rogāturatāya kilesāturatāya ca niccāturaṃ. Bahusaṅkappanti paresaṃ uppannapatthanāsaṅkappehi bahusaṅkappaṃ. Itthīnañhi kāye purisānaṃ saṅkappā uppajjanti, tesam kāye itthīnaṃ. Susāne chaḍḍitakaḷavarabhūtaṃ cetam kākakulalādayo patthayantiyevāti bahusaṅkappo nāma hoti. Yassa natthi dhuvaṃ ṭhitīti yassa kāyassa māyāmarīciphenaṇaṇḍa udakapupphulādīnaṃ viya ekaseneva ṭhiti nāma natthi, bhijjanadhammatāva niyatā.

Tacena onaddhanti allamanussacammaṇa onaddhaṃ. Saha vatthebhi sobhatīti gandhādīhi maṇikuṇḍalehi ca cittakatampi rūpaṃ vatthehi saheva sobhati, vinā vatthehi jegucchaṃ hoti anolokanakkhamaṃ.

Alattakakatāti alattakena rañjitā. Cuṇṇakamakkhanti sāsapakakkena mukhapīlakādīni nīharitvā loṇamattikāya duṭṭhalohitaṃ viliyāpetvā tilapiṭṭhena lohitaṃ pasādetvā haliddiyā vaṇṇaṃ sampādetvā cuṇṇakagaṇḍikāya mukhaṃ paharanti, tenesa ativiya virocati. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Aṭṭhāpadakatāti rasodakena makkhitvā nalāṭapariyante āvattanaparivatte katvā aṭṭhapadakaracānāya racitā. Añjanīti añjananāḷikā.

Odahīti ṭhapesi. Pāsanti vākarājālaṃ. Nāsadāti na ghaṭṭayi. Nivāpanti nivāpasutte vuttanivāpatiṇasadisabhojanaṃ. Kandanteti viravamāne paridevamāne. Imāya hi gāthāya thero mātāpitāro migaluddake viya katvā dassesi, avasesaṇātake migaluddakaparisaṃ viya, hiraññasuvaṇṇaṃ vākarājālaṃ viya, attanā bhuttabhojanaṃ nivāpatiṇaṃ viya, attānaṃ mahāmigaṃ viya katvā dassesi. Yathā hi mahāmigo yāvadatthaṃ nivāpatiṇaṃ khādītva pāṇīyaṃ pivitvā gīvaṃ ukkhipitvā disaṃ oloketvā “imaṃ nāma ṭhānaṃ gatassa sotthi bhavissatī”ti migaluddakānaṃ paridevantānaṃyeva vākaraṃ aghaṭṭayamānova uppatitvā araññaṃ pavisitvā ghanacchāyassa chattassa viya gumbassa heṭṭhā mandamandena vātena bījayaṃāno āgatamaggaṃ oloketto tiṭṭhati, evameva thero imā gāthā bhāsītva ākāseva gantvā migacīre paccupaṭṭhāsi.

Kasmā pana thero ākāseva gatoti. Pitā kirassa seṭṭhi sattaṃ dvārakoṭṭhakesu aggaḷaṃ dāpetvā malle āṇāpesi - “sace nikkhamitvā gacchati, hatthapādesu naṃ gahetvā kāsāyāni haritvā gihivesaṃ gaṇhāpethā”ti. Tasmā thero - “ete mādisaṃ mahākhīṇāsavaṃ hatthe vā pāde vā gahetvā apuññaṃ pasaveyyuṃ, taṃ nesaṃ mā ahoṣī”ti cintetvā ākāseva agamāsi. Parasamuddavāsiththerānaṃ pana - “ṭhitakova imā gāthā bhāsītva vehāsaṃ abbhuggantvā rañña korabyassa migacīre paccupaṭṭhāsi”ti ayaṃ vācanāmaggoyeva.

303. Migavoti tassa uyyānapālassa nāmaṃ. Sodhentoti uyyānamaggaṃ samaṃ kāretvā antouyyāne tacchitabbayuttatṭhānāni tacchāpento sammajjitabbayuttāni ṭhānāni sammajjāpento vālukāokiraṇa-pupphavikiraṇa-puṇṇaghaṭṭhapana-kadalikkhandhaṭhapanādīni ca karontoti attho. Yena rājā korabyo tenupasaṅkamīti amhākaṃ rājā sadā imassa kulaputtassa vaṇṇaṃ kathesi, passitukāmo etaṃ, āgatabhāvaṃ panassa na jānāti, mahā kho paṇāyaṃ paṇṇākāro, gantvā rañño āroccsāmīti cintetvā yena rājā korabyo tenupasaṅkami.

Kittayamāno ahoṣīti so kira rājā therāṃ anussarivā balamajjhepi nāṭakamajjhepi - “dukkaraṃ kataṃ kulaputtena tāva mahantaṃ sampattiṃ pahāya pabbajitvā punanivattitvā anapalokentenā”ti guṇaṃ kathesi, taṃ gahetvā ayaṃ evamāha. Vissajjethāti vatvāti orodhamahāmattabalakāyādīsu yassa yaṃ anucchavikaṃ, tassa taṃ dāpetvāti attho. Ussaṭṭhāya ussaṭṭhāyāti ussitāya ussitāya, mahāmattamahāraṭṭhikādīnaṃ vasena uggaṭṭagatameva paraṃ gahetvā upasaṅkamīti attho. Idha bhavaṃ raṭṭhapālo hatthathare nisīdatūti hatthatharo tanuko bahalapupphādiguṇaṃ katvā atthato abhilakkhito hoti, tādise anāpucchitvā nisīdituṃ na yuttanti maññaṃ evamāha.

304. Pārijuṇṇānīti pārijuṇṇabhāvā parikkhayā. Jiṇṇoti jarājiṇṇo. Vuḍḍhoti vayovuḍḍho. Mahallakoti jātimahallako. Addhagatoti addhānaṃ atikkanto. Vayoanuppattoti pacchimavayaṃ anuppatto. Pabbajātīti dhuravihāraṃ gantvā bhikkhū vanditvā, - “bhante, mayā daharakāle bahuṃ kusalaṃ kataṃ, idāni mahallakomhi, mahallakassa cesā pabbajjā nāma, cetiyaṇṇaṃ sammajjitvā appaharitaṃ katvā jīviṣāmi, pabbājetha maṃ, bhante,”ti kāruṇṇaṃ uppādentoti yācati, therā anukampāya pabbājenti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Dutiyavārepi eseṇa nayo.

Appābādhoti arogo. Appātaṅkoti niddukkho. Samavepākiniyāti samavipācaniyā. Gahaṇiyāti kammajatejodhātuyā. Tattha yassa bhuttabhutto āhāro jīrati, yassa vā pana puṭabhattaṃ viya tattheva tiṭṭhati, ubhopete na samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgatā. Yassa pana bhuttakāle bhattacchando uppajjateva, ayaṃ samavepākiniyā samannāgato. Nāṭisītāya naccuṇhāyāti teneva kāraṇena nāṭisītāya naccuṇhāya. Anupubbenāti rājāno vā harantītiadinā anukkamena. Dutiyavāre rājabhayacorabhayachātakabhayādinā anukkamena.

305. Dhammuddesā uddiṭṭhāti dhammaniddesā uddiṭṭhā. Upaniyyatīti jarāmarāṇasantikaṃ gacchati, āyukkhayena vā tattha niyyati. Addhuvoti dhuvaṭṭhānavirahito. Atāṇoti tāyituṃ samatthena virahito. Anabhissaroti asaraṇo abhisarivā abhigantvā assāsetuṃ samatthena virahito. Assakoti nissako sakabhaṇḍavirahito. Sabbāṃ pahāya gamanīyanti sakabhaṇḍanti sallakkhitaṃ sabbāṃ pahāya lokena gantabbāṃ. Taṇhādāsoti taṇhāya dāso.

306. Hatthisminti hatthisippe. Katāvīti katakaraṇīyo, sikkhitasikkho paguṇasippoti attho. Esa nayo sabbattha. Ūrubalīti ūrubalasampanno. Yassa hi phalakaṇṇa āvudhaṇṇa gahetvā parasenaṃ pavisitvā abhinnaṃ bhindato bhinnaṃ sandhārayato parahatthagataṃ rajjaṃ āharituṃ ūrubalaṃ atthi, ayaṃ ūrubalī nāma. Bāhubalīti bāhubalasampanno. Sesāṃ purimasadisameva. Alamattoti samatthaattabhāvo.

Pariyodhāya vattissantīti uppannaṃ uppaddavaṃ odhāya avattharivā vattissantīti sallakkhetvā gahitā.

Samvijjati kho, bho raṭṭhapāla, imasmiṃ rājakule pahūtaṃ hiraññasuvaṇṇanti idaṃ so rājā upari dhammuddesassa kāraṇaṃ āharanto āha.

Athāparaṃ etadavocāti etaṃ “passāmi loke”tiādinā nayena catunnaṃ dhammuddesānaṃ anugītiṃ avoca.

307. Tattha bhiyyova kāme abhipatthayantīti ekaṃ labhitvā dve patthayanti, dve labhitvā cattāroṭi evaṃ uttaruttari vatthukāmakilesakāme patthayantiyeva.

Pasayhāti sapattagaṇaṃ abhibhavitvā. Sasāgarantanti saddhiṃ sāgarantena. Oraṃ samuddassāti yaṃ samuddassa orato sakaraṭṭhaṃ, tena atittarūpoti attho. Na hatthīti na hi atthi.

Aho vatā noti aho vata nu, ayameva vā pāṭho. Amarāti cāhūti amaraṃ iti ca āhu. Idaṃ vuttaṃ hoti - yaṃ mataṃ ñātī parivāretvā kandanti, taṃ - “aho vata amhākaṃ bhātā mato, putto mato”tiādīni vadanti.

Phusanti phassanti maraṇaphassaṃ phusanti. Tatheva phuṭṭhoti yathā bālo, dhīropi tatheva maraṇaphassena phuṭṭho, aphuṭṭho nāma natthi, ayaṃ pana viseso. Bālo ca bālyā vadhitova setīti bālo bālabhāvena maraṇaphassaṃ āgamma vadhitova seti abhihatova sayati. Akataṃ vata me kalyāṇantiādivippaṭṭisāravasena calati vedhati vipphandati. Dhīro ca na vedhatīti dhīro sugatinimittaṃ passanto na vedhati na calati.

Yāya vosānaṃ idhādhigacchatīti yāya paññāya imasmiṃ loke sabbakiccavosānaṃ arahattaṃ adhigacchati, sāva dhanato uttamatarā. Abyositattāti apariyositattā, arahattapattiyā, abhāvenāti attho. Bhavābhavesūti hīnappaṇītesu bhavesu.

Upeti gabbhañca parañca lokanti tesu pāpaṃ karontesu yo koci satto paramparāya saṃsāraṃ āpajjitvā gabbhañca parañca lokaṃ upeti. Tassappapaññoti tassa tādisassa appapaññassa añño appapañño abhisaddahanto.

Sakammunā haññatīti attanā katakammavasena “kasāhipi tāletī”tiādīhi kammakāraṇāhi haññati. Pecca paramhi loketi ito gantvā paramhi apāyalohe.

Virūparūpenāti vividharūpena, nānāsabhāvenāti attho. Kāmaguṇesūti diṭṭhadhammikasamparāyikesu sabbakāmaguṇesu ādīnavaṃ disvā. Daharāti antamaso kalalamattabhāvaṃ upādāya taruṇā. Vuḍḍhāti vassasatātikkantā. Apaṇṇakaṃ sāmāññameva seyyoti aviruddhaṃ advajjhagāmiṃ ekantaniyyānikaṃ sāmāññameva “seyyo, uttaritarañca paṇītataarañcā”ti upadhāretvā pabbajitosmi mahārājāti. Tasmā yaṃ tvaṃ vadasi - “kiṃ disvā vā sutvā vā”ti, idaṃ disvā ca sutvā ca pabbajitosmīti maṃ dhārehīti desanaṃ niṭṭhāpesīti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Raṭṭhapālasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Maghadevasuttavaṇṇanā

308. Evaṃ me sutanti maghadevasuttaṃ. Tattha maghadevaambavaneti pubbe maghadevo nāma rājā taṃ ambavanaṃ ropesi. Tesu rukkesu palujjamānesu aparabhāge aññepi rājāno ropesumyeva. Taṃ pana paṭhamavohāravasena maghadevambavananteva saṅkhaṃ gataṃ. Sitaṃ pātvākāsīti sāyanhasamaye vihāracārikaṃ caramāno ramaṇīyaṃ bhūmibhāgaṃ disvā - “vasitapubbaṃ nu kho

me imasmiṃ okāse”ti āvajjanto - “pubbe ahaṃ maghadevo nāma rājā hutvā imaṃ ambavanaṃ ropesiṃ, ettheva pabbajitvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke nibbattiṃ. Taṃ kho panetaṃ kāraṇaṃ bhikkhusaṅghassa apākaṭaṃ, pākaṭaṃ karissāmi”ti aggaggadante dassento sitaṃ pātu akāsi.

Dhammo assa atthīti dhammiko. Dhammena rājā jātoti dhammarājā. Dhamme t̥hitoti dasakusalakammamapathadhamme t̥hito. Dhammaṃ caratīti samaṃ carati. Tatra brāhmaṇagahapatikesūti yopi so pubbarājūhi brāhmaṇānaṃ dinnaparihāro, taṃ ahāpetvā pakatiniyāmeneva adāsi, tathā gahapatikānaṃ. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Pakkhassāti iminā pāṭihārikapakkhopi saṅgahito. Aṭṭhamiuposathassa hi paccuggamanānuggamanavasena sattamiyañca navamiyañca, cātuddasapannarasānaṃ paccuggamanānuggamanavasena terasiyañca pāṭipade cāti ime divasā pāṭihārikapakkhāti veditabbā. Tesupi uposathaṃ upavasi.

309. Devadūtāti devoti maccu, tassa dūtāti devadūtā. Sirasmiñhi palitesu pātubhūtesu maccurājassa santike t̥hito viya hoti, tasmā palitāni maccudevassa dūtāti vuccanti. Devā viya dūtātipi devadūtā. Yathā hi alaṅkatapaṭiyattāya devatāya ākāse t̥hatvā “asukadivase marissatī”ti vutte taṃ tatheva hoti, evaṃ sirasmiṃ palitesu pātubhūtesu devatābyākaraṇasadisameva hoti. Tasmā palitāni devasadisā dūtāti vuccanti. Visuddhidevānaṃ dūtātipi devadūtā. Sabbabodhisattā hi jiṇṇabyādhitamatapabbajite disvāva saṃvegamāpajjitvā nikkhamma pabbajanti. Yathāha -

“Jiṇṇaṃca disvā dukhitañca byādhitaṃ,
Matañca disvā gatamāyusaṅkhayaṃ;
Kāsāyavatthaṃ pabbajitañca disvā,
Tasmā ahaṃ pabbajitomi rājā”ti.

Iminā pariyāyena palitāni visuddhidevānaṃ dūtattā devadūtāti vuccanti.

Kappakassa gāmaṃ datvāti satasahassuṭṭhānaṃ jeṭṭhakagāmaṃ datvā. Kasmā adāsi? Saṃviggamānasattā. Tassa hi añjalismiṃ t̥hapitāni palitāni disvāva saṃvego uppajjati. Aññāni caturāsītivassasahassāni āyu atthi, evaṃ santepi maccurājassa santike t̥hitaṃ viya attānaṃ maññaṃāno saṃviggo pabbajjaṃ roceti. Tena vuttaṃ -

“Sire disvāna palitaṃ, maghadevo disampati;
Saṃvegaṃ alabhī dhīro, pabbajjaṃ samarocayī”ti.

Aparampi vuttaṃ -

“Uttamaṅgaruhā mayhaṃ, ime jātā vayoharā;
Pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā”ti.

Purisayugeti vaṃsasambhave purise. Kesamassuṃ ohāretvāti tāpasapabbajjaṃ pabbajantāpi hi paṭhamaṃ kesamassuṃ ohāretvā pabbajanti, tato paṭṭhāya vaḍḍhite kese bandhitvā jaṭakalāpadharā hutvā vicaranti. Bodhisattopi tāpasapabbajjaṃ pabbaji. Pabbajito pana anesanaṃ ananuyuñjitvā rājagehato āhaṭabhikkhāya yāpento brahmavihāraṃ bhāvesi. Tasmā so mettāsahagatenātiādi vuttaṃ.

Kumārakīlitaṃ kīlīti ankena ankaṃ parihariyamāno kīlī. Mālākalāpaṃ viya hi naṃ ukkhipitvā vicariṃsu. Rañño maghadevassa putto...pe... pabbajīti imassa

pabbajitadivase pañca maṅgalāni ahesuṃ. Maghadevaraṇṇo matakabhattaṃ, tassa raṇṇo pabbajitamaṅgalaṃ, tassa puttassa chattussāpanamaṅgalaṃ, tassa puttassa uparajjamaṅgalaṃ, tassa puttassa nāmakaraṇamaṅgalanti ekasmimyeva samaye pañca maṅgalāni ahesuṃ, sakalajambudīpatale unnaṅgalamahosi.

311. Puttapaputtakāti puttā ca puttaputtā cāti evaṃ pavattā tassa paramparā. Pacchimako ahoṣīti pabbajjāpacchimako ahoṣi. Bodhisatto kira brahmaloke nibbatto - “pavattati nu kho taṃ mayā manussaloke nihataṃ kalyāṇavatta”nti āvajjanto addasa - “ettakaṃ addhānaṃ pavattati, idāni na pavattissatī”ti. Na kho panāhaṃ mayhaṃ paveṇiyā ucchijjituṃ dassāmīti attano vaṃse jātaraṇṇoyeva aggamaheṣiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gahetvā attano vaṃsassa nemiṃ ghaṭento viya nibbatto, tenevassa nimīti nāmaṃ ahoṣi. Iti so pabbajitarājūnaṃ sabbapacchimako hutvā pabbajitoti pabbajjāpacchimako ahoṣi. Guṇehi pana atirekatāro. Tassa hi sabbarājūhi atirekatārā dve guṇā ahesuṃ. Catūsu dvāresu sataṣaṇṇassaṃ sataṣaṇṇassaṃ vissajjetvā devasikaṃ dānaṃ adāsi, anuposathikassa ca dassanaṃ nivāresi. Anuposathikesu hi rājānaṃ passissāmāti gatesu dovāriko pucchati “tume uposathikā no vā”ti. Ye anuposathikā honti, te nivāreti “anuposathikānaṃ rājā dassanaṃ na detī”ti. “Mayaṃ janapadavāsino kāle bhojanaṃ kuhiṃ labhissāmā”tipi tattha vacanokāso natthi. Catūsu hi dvāresu rājāṅgaṇe ca anekāni bhattachāṭṭisahassāni paṭiyattāneva honti. Tasmā mahājano icchitacchitaṭṭhāne massuṃ kāretvā nhāyitvā vatthāni parivattetvā yathārucitaṃ bhojanaṃ bhuñjitvā uposathaṅgāni adhiṭṭhāya raṇṇo gehadvāraṃ gacchati. Dovārikena “uposathikā tume”ti pucchitapucchitā “āma āmā”ti vadanti. Tena hi āgacchathāti pavesetvā raṇṇo dasseti. Iti imehi dvīhi guṇehi atirekatāro ahoṣi.

312. Devānaṃ tāvatimsānanti tāvatimsabhavane nibbattadevānaṃ. Te kira devā videharaṭṭhe mithilānagaravāsino raṇṇo ovāde ṭhatvā pañca sīlāni rakkhitvā uposathakammaṃ katvā tattha nibbattā raṇṇo guṇakathaṃ kathenti. Te sandhāya vuttaṃ “devānaṃ tāvatimsāna”nti.

Nisinno hotīti pāsādarassa uparigato dānaṇca sīlaṇca upaparikkhamāno nisinno hoti. Evaṃ kirassa ahoṣi - “dānaṃ nu kho mahantaṃ udāhu sīlaṃ, yadi dānaṃ mahantaṃ, ajjhottharivā dānameva dassāmi. Atha sīlaṃ, sīlameva pūrissāmī”ti. Tassa “idaṃ mahantaṃ idaṃ mahanta”nti nicchituṃ asakkontasseva sakko gantvā purato pāturahosi. Tena vuttaṃ atha kho, ānanda,...pe... sammukhe pāturahosīti. Evaṃ kirassa ahoṣi - “raṇṇo kaṅkhā uppannā, tassa kaṅkhacchedanattamaṃ pañhaṇca kathessāmi, idhāgamanattāya paṭiññaṇca gaṇhissāmī”ti. Tasmā gantvā sammukhe pāturahosi. Rājā adhiṭṭhapubbaṃ rūpaṃ disvā bhīto ahoṣi lomahaṭṭhajāto. Atha naṃ sakko - “mā bhāyi, mahārāja, vissattho pañhaṃ puccha, kaṅkhaṃ te paṭivinodessāmī”ti āha.

Rājā -

“Pucchāmi taṃ mahārāja, sabbabhūtānamissara;

Dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā, katamaṃ su mahapphala”nti. -

Pañhaṃ pucchi. Sakko - “dānaṃ nāma kiṃ, sīlameva guṇavasiṭṭhatāya mahantaṃ. Ahañhi pubbe, mahārāja, dasavassasahassāni dasannaṃ jaṭilasahassānaṃ dānaṃ datvā pettivisayato na mutto, sīlavantā pana mayhaṃ dānaṃ bhuñjitvā brahmaloke nibbattā”ti vatvā imā gāthā avoca -

Na hete sulabhā kāyā, yācayogena kenaci;
Ye kāye upapajjanti, anāgārā tapassino’’ti.

313. Evaṃ bhaddantavāti evaṃ hotu bhaddakaṃ tava vacananti vatvā. Yojetvāti ekasmiṃyeva yuge saḥassaassājānīye yojetvā. Tesam pana pāṭiyekkaṃ yojanakiccaṃ natthi, manam āgamma yuttāyeva honti. So pana dibbaratho diyaḍḍhaya joyanasatiko hoti, naddhito paṭṭhāya rathasīsaṃ paññāsaya janāni, akkhabandho paññāsaya janāni, akkhabandhato paṭṭhāya pacchābhāgo paññāsaya janāni, sabbo sattavaṇṇaratanamayo. Devaloko nāma uddham, manussaloko adho, tasmā heṭṭhāmukhaṃ ratham pesesīti na sallakkhetabbaṃ. Yathā pana pakatimaggam peseti, evameva manussānam sāyamāsabhatte niṭṭhite candena saddhiṃ yuganaddham katvā pesesi, yamakacandā utṭhitā viya ahesum. Mahājano disvā “yamakacandā uggatā”ti āha. Āgacchante āgacchante na yamakacandā, ekaṃ vimānam, na vimānam, eko rathoti. Rathopi āgacchanto āgacchanto pakatirathappamāṇova, assāpi pakatiassappamāṇāva ahesum. Evaṃ ratham āharitvā rañño pāsādam padakkhiṇam katvā pācīnasīhapañjaraṭṭhāne ratham nivattetvā āgata maggābhimukhaṃ katvā sīhapañjare ṭhatvāva ārohanasajjam ṭhapesi.

Abhiruha mahārājāti rājā - “dibbayānaṃ me laddha”nti na tāvadeva abhiruhi,
nāgarānaṃ pana ovādaṃ adāsi “passatha tātā, yaṃ me sakkena devaraññā
dibbaratho pesito, so ca kho na jātigottaṃ vā kulappadesaṃ vā paṭicca pesito,
mayhaṃ pana sīlācāraguṇe pasīditvā pesito. Sace tumhepi sīlaṃ rakkhissatha,
tumhākampi pesessati, evaṃ rakkhituṃ yuttaṃ nāmetaṃ sīlaṃ. Nāhaṃ devalokaṃ
gantvā cirāyissāmi, appamattā hothā”ti mahājanaṃ ovaditvā pañcasu sīlesu
patiṭṭhāpetvā rathaṃ abhiruhi. Tato mātali saṅgāhako “ahampi mahārājassa
mamānucchavikaṃ karissāmī”ti ākāsamhi dve magge dassetvā apica
mahārājātiādimāha.

Tattha katamenāti, mahārāja, imesu maggesu eko nirayaṃ gacchati, eko devalokaṃ, tesu taṃ katamena nemi. Yenāti yena maggena gantvā yattha pāpakammantā pāpakānaṃ kammānaṃ vipākaṃ paṭisaṃvediyanti, taṃ tḥānaṃ sakkā hoti passitunti attho. Dutiyapadepi eseva nayo. Jātakepi -

“Kena taṃ nemi maggena, rājasetṭha disampati;
Yena vā pāpakammantā, puññakammā ca ye narā”ti. -

Gāthāya ayamevattho. Tenevāha -

“Niraye tāva passāmi, āvāse pāpakamminam;
Thānāni luddakammānam, dussilānañca yā gatī”ti.

Ubhayeneva maṃ mātaṇi nehiṇi mātaṇi dvīhi maggehi maṃ nehi, ahaṃ nirayaṃ passitukāmo devalokampīti. Paṭhamam katamena nemīti. Paṭhamam nirayamaggena nehiṇi. Tato mātaṇi attano ānubhāvena rājānaṃ pañcadasa mahāniraye dassesi. Vitthārakathā panettha -

“Dassesi mātaṇi rañño, duggaṃ vetaraṇiṃ nadiṃ;
Kuthitaṃ khārasaṃyuttaṃ, tattaṃ aggisikhūpama”nti. -

Jātake vuttanayena veditabbā. Nirayaṃ dassetvā rathaṃ nivattetvā devalokābhimukhaṃ gantvā bīraṇīdevadhītāya soṇadinnadevaputtassa gaṇadevaputtānañca vimānāni dassento devalokaṃ nesi. Tatrāpi vitthārakathā -

“Yadi te sutā bīraṇī jīvaloke,
Āmāyadāsī ahu brāhmaṇassa;
Sā pattakāle atithiṃ veditvā,
Mātāva puttaṃ sakimābhinandī;
Saṃyamā saṃvibhāgā ca,
Sā vimānasmi modatī”ti. -

Jātake vuttanayeneva veditabbā.

Evaṃ gacchato pana tassa rathanemi vaṭṭiyā cittakūṭadvāraḥkoṭṭhakassa ummāre pahatamatteva devanagare kolāhalaṃ ahosi. Sakkaṃ devarājānaṃ ekakaṃyeva ohāya devasaṅgho mahāsattaṃ paccuggamanamakāsi, taṃ devatānaṃ ādaraṃ disvā sakko cittaṃ sandhāretuṃ asakkonto - “abhirama, mahārāja, devesu devānubhāvenā”ti āha. Evaṃ kirassa ahosi - “ayaṃ rājā ajja āgantvā ekadivaseneva devagaṇaṃ attano abhimukhamakāsi. Sace ekaṃ dve divase vasissati, na maṃ devā olokessanti”ti. So usūyamāno, “mahārāja, tuyhaṃ imasmiṃ devaloke vasituṃ puññaṃ natthi, aññesaṃ puññaṇa vasāhi”ti iminā adhippāyena evamāha. Bodhisatto - “nāsakkehi jarasakko manaṃ sandhāretuṃ, paraṃ nissāya laddhaṃ kho pana yācivā laddhabhaṇḍakaṃ viya hotī”ti paṭikkhipanto alaṃ mārisātiādimāha. Jātakepi vuttaṃ -

“Yathā yācitaṃ yānaṃ, yathā yācitaṃ dhaṇaṃ;
Evaṃsampaḍameve taṃ, yaṃ parato dānapaccayā;
Na cāhametamicchāmi, yaṃ parato dānapaccayā”ti. -

Sabbaṃ vattabbaṃ. Bodhisatto pana manussattabhāvena kativāre devalokaṃ gatoti. Cattāro - mandhāturājakāle sādhararājakāle guttilavīṇāvāḍakakāle nimimahārājakāleti. So mandhātukāle devaloke asaṅkhyeyyaṃ kālaṃ vasi, tasmiṇhi vasamāneyeva chaṭṭiṃsa sakkā caviṃsu. Sādhararājakāle sattāhaṃ vasi, manussagaṇanāya satta vassasatāni honti. Guttilavīṇāvāḍakakāle ca nimirājakāle ca muhuttamattaṃ vasi, manussagaṇanāya satta divasāni honti.

314. Tattheva mithilaṃ paṭinesīti paṭinetvā pakatisirigabbheyeva patitṭhāpesi.

315. Kaḷārajanakoti tassa nāmaṃ. Kaḷāradantatāya pana kaḷārajanakoti vutto. Na so agārasmā anagāriyaṃ pabbajīti ettakamattameva na akāsi, sesaṃ sabbaṃ pākatikameva ahosi.

316. Samucchedo hotīti ettha kalyāṇavattaṃ ko samucchindati, kena samucchinnaṃ, ko pavatteti, kena pavattitaṃ nāma hotīti ayaṃ vibhāgo veditabbo.

Tattha sīlavā bhikkhu “na sakkā mayā arahattaṃ laddhu”nti vīriyaṃ akaronto samucchindati. Dussīlena samucchinnaṃ nāma hoti. Satta sekhā pavattenti. Khīṇāsavena pavattitaṃ nāma hoti. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Maghadevasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Madhurasuttavaṇṇanā

317. Evaṃ me sutanti madhurasuttaṃ. Tattha mahākaccānoti gihikāle ujjenikarañño purohitaputto abhirūpo dassanīyo pāsādiko suvaṇṇavaṇṇo ca. Madhurāyanti evaṃnāmake nagare. Gundāvaneti kaṇhakagundāvane. Avantiputtoti avantiraṭṭhe rañño dhītāya putto. Vuddho ceva arahā cāti daharaṃ arahantampi na tathā sambhāventi yathā mahallakaṃ, thero pana vuddho ceva ahosi arahā ca. Brāhmaṇā, bho kaccānāti so kira rājā brāhmaṇaladdhiko, tasmā evamāha. Brāhmaṇova seṭṭho vaṇṇotiādīsu jātigottādīnaṃ paññāpanaṭṭhāne brāhmaṇāva seṭṭhāti dasseti. Hīno añño vaṇṇoti itare tayo vaṇṇā hīnā lāmakāti vadati. Sukkoti paṇḍaro. Kaṇhoti kāḷako. Sujjhantīti jātigottādīpaññāpanaṭṭhānesu sujjhanti. Brahmuno puttāti mahābrahmuno puttā. Orasā mukhato jātāti ure vasitvā mukhato nikkhantā, ure katvā saṃvaddhitāti vā orasā. Brahmajāti brahmato nibbattā. Brahmanimmitāti brahmunā nimmitā. Brahmadāyādāti brahmuno dāyādā. Ghosoyeva kho esoti vohāramattamevetam.

318. Ijheyyāti samijjheyya, yattakāni dhanādīni pattheyya, tattakehissa manoratho pūreyyāti attho. Khattiyopissāssāti khattiyopi assa issariyasampattassa pubbuṭṭhāyī assa. Nesam ettha kiñcīti na etesaṃ ettha kiñci.

322. Āsanena vā nimanteyyāmāti nisinnāsanaṃ papphoṭetvā idha nisīdāti vadeyyāma. Abhinimanteyyāmapi nanti abhiharitvā taṃ nimanteyyāma. Tattha duvidho abhihāro vācāya ceva kāyena ca. “Tumhākaṃ icchiticchitakkhaṇe mamaṃ cīvarādīhi vadeyyātha yenattho”ti vadanto hi vācāya abhiharitvā nimanteti nāma. Cīvarādivekallaṃ sallakkhetvā “idaṃ gaṇhathā”ti tāni dento pana kāyena abhiharitvā nimanteti nāma. Tadubhayampi sandhāya “abhinimanteyyāmapi na”nti āha. Rakkhāvaraṇaguttinti rakkhāsaṅkhātāñceva āvaraṇasaṅkhātāñca guttiṃ. Yā panesā āvudhahatthe purise ṭhapentena rakkhā, sā dhammikā nāma saṃvihitā na hoti. Yathā pana avelāya kaṭṭhahārikāpaṇṇahārikādayo vihāraṃ na pavisanti, migaluddakādayo vihārasīmāya mige vā macche vā na gaṇhanti, evaṃ saṃvidahantena dhammikā nāma saṃvihitā hoti. Taṃ sandhāyāha “dhammika”nti.

Evaṃ santeti evaṃ catunnampi vaṇṇānaṃ pabbajitānaṃ pabbajitasakkārena same samāne. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Madhurasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bodhirājakumārasuttavaṇṇanā

324. Evaṃ me sutanti bodhirājakumārasuttaṃ. Tattha kokanadoti kokanadaṃ vuccati padumaṃ. So ca maṅgalapāsādo olokanakapadumaṃ dassetvā kato, tasmā kokanadoti saṅkhaṃ labhi.

325. Yāva pacchimasopānakaḷevarāti ettha pacchimasopānakaḷevaranti paṭhamam

sopānaphalakaṃ vuttaṃ. Addasā khoti olokanatthamyeva dvārakoṭṭhake ṭhito addasa. Bhagavā tuṇhī ahoṣīti “kissa nu kho atthāya rājakumārena ayaṃ mahāsakkāro kato”ti āvajjanto puttapatthanāya katabhāvaṃ aññāsi. So hi rājakumāro aputtako, sutañcānena ahoṣi - “buddhānaṃ kira adhikāraṃ katvā manasā icchitaṃ labhanti”ti. So - “sacāhaṃ puttaṃ labhissāmi, sammāsambuddho mama celappaṭikaṃ akkamissati. No ce labhissāmi, na akkamissatī”ti patthanāṃ katvā santharāpesi. Atha bhagavā “nibbattissati nu kho etassa putto”ti āvajjetvā “na nibbattissatī”ti addasa.

Pubbe kira so ekasmiṃ dīpe vasamāno samacchandena sakuṇapotake khādi. Sacassa mātugāmo añño va bhavēyya, puttaṃ labheyya. Ubhohi pana samānacchande hi hutvā pāpakammaṃ kataṃ, tenassa putto na nibbattissatīti aññāsi. Dusse pana akkante - “buddhānaṃ adhikāraṃ katvā patthitapatthitaṃ labhanti loka anussavo, mayā ca mahāabhinīhāro kato, na ca puttaṃ labhāmi, tucchaṃ idaṃ vacana”nti micchāgahaṇaṃ gaṇheyya. Titthiyāpi - “natthi samaṇānaṃ akattabbaṃ nāma, celappaṭikaṃ maddantā āhiṇḍanti”ti ujjhāyeyyūṃ. Etarahi ca akkamantesu bahū bhikkhū paracittaviduno, te bhaddhaṃ jānitvā akkamissanti, abhaddhaṃ jānitvā na akkamissanti. Anāgate pana upanissayo mando bhavissati, anāgataṃ na jānissanti. Tesu akkamantesu sace patthitaṃ ijjhissati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce ijjhissati, - “pubbe bhikkhusaṅghassa abhinīhāraṃ katvā icchiticchitaṃ labhanti, taṃ idāni na labhanti. Teyeva maññe bhikkhū paṭipattipūrakā ahesuṃ, ime paṭipattiṃ pūretuṃ na sakkonti”ti manussā vippeṭṭisārino bhavissanti imehi kāraṇehi bhagavā akkamitūṃ anicchanto tuṇhī ahoṣi. Sikkhāpadaṃ paññāpesi “na, bhikkhave, celappaṭikā akkamitabbā”ti. Maṅgalatthāya paññattaṃ anakkamantesu pana akkamanatthāya anupaññattiṃ ṭhapesi - “gihī, bhikkhave, maṅgalikā, anujānāmi, bhikkhave, gihīnaṃ maṅgalatthāya”ti.

326. Pacchimaṃ janataṃ tathāgato anukampatīti idaṃ thero vuttasu kāraṇesu tatiyaṃ kāraṇaṃ sandhāyāha. Na kho sukhena sukhanti kasmā āha? Kāmasukhallikānuyogasaññī hutvā sammāsambuddho na akkami, tasmā ahampi satthārā samānacchando bhavissāmīti maññamāno evamāha.

327. So kho ahantiādi “yāva rattiyaṃ pacchime yāme”ti tāva mahāsaccake vuttanayena veditabbaṃ. Tato paraṃ yāva pañcavaggiyānaṃ āsavakkhayaṃ pāsārāsīsutte vuttanayena veditabbaṃ.

343. Aṅkusagayhe sippeti aṅkusagahaṇasippe. Kusalo ahanti cheko ahaṃ. Kassa panāyaṃ santike sippaṃ uggaṇhīti? Pitu santike, pitāpissa pitu santikeva uggaṇhi. Kosambiyaṃ kira parantaparājā nāma rajjaṃ kāresi. Rājamahesī garubhārā ākāsatāle rañña saddhiṃ bālātaṃ tappamānā rattakambalaṃ pārupitvā nisinnā hoti, eko hatthiliṅgasakuṇo “maṃsapesī”ti maññamāno gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Sā “chaḍḍeyya ma”nti bhayena nissaddā ahoṣi, so taṃ pabbatapāde rukkhaviṭape ṭhapesi. Sā pañissaraṃ karontī mahāsaddamakāsi. Sakuṇo palāyi, tassā tattheva gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. Tiyaṃarattiṃ deve vassante kambalaṃ pārupitvā nisīdi. Tato ca avidūre tāpaso vasati. So tassā saddena aruṇe uggate rukkhamaṇaṃ āgato jātiṃ pucchitvā nisseṇiṃ bandhitvā otāretvā attano vasanaṭṭhānaṃ netvā yāguṃ pāyesi. Dārakassa meghautuñca pabbatautuñca gahetvā jātattā udenoti nāmaṃ akāsi. Tāpaso phalāphalāni āharitvā dvepi jane posesi.

Sā ekadivasam tãpasassa āgamanavelāya paccuggamanam katvā itthikuttam dassetvā tãpasam sīlabhedam āpādesi. Tesam ekato vasantānam kãle gacchante parantaparājā kãlam akāsi. Tãpaso rattibhāge nakkhattam oloketvā rañño matabhāvam ñatvā - “tuyham rājā mato, putto te kim idha vasitum icchatī, udāhu pettike rajje chattaṃ ussāpetu”nti pucchi. Sā puttassa ādito paṭṭhāya sabbam pavattim ācikkhitvā chattaṃ ussāpetukāmatāñcassa ñatvā tãpasassa ārocesi. Tãpaso ca hatthiganthasippam jānāti, kutonena laddham? Sakkassa santikā. Pubbe kirassa sakko upaṭṭhānam āgantvā “kena kilamathā”ti pucchi. So “hatthiparissayo atthi”ti ārocesi. Tassa sakko hatthiganthañceva vīṇakañca datvā “palāpetukāmatāya satī imam tantim vādetvā imam silokam vadeyyātha, pakkositukāmatāya satī imam silokam vadeyyāthā”ti āha. Tãpaso tam sippam kumārassa adāsi. So ekaṃ vaṭarukkham abhiruhitvā hatthīsu āgatesu tantim vādetvā silokam vadati, hatthī bhītā palāyimsu.

So sippassa ānubhāvam ñatvā punadivase pakkosanasippam payojesi. Jeṭṭhakahatthī āgantvā khandham upanāmesi. So tassa khandhagato yuddhasamatthe taruṇahatthī uccinitvā kambalañca muddikañca gahetvā mātāpitāro vanditvā nikkhanto anupubbena tam tam gāmam pavisitvā - “aham rañño putto, sampattim atthikā āgacchantū”ti janasaṅgaham katvā nagaram parivāretvā - “aham rañño putto, mayham chattaṃ dethā”ti asaddahantānam kambalañca muddikañca dassetvā chattaṃ ussāpesi. So hatthivittako hutvā “asukatṭhāne sundaro hatthī atthi”ti vutte gantvā gaṇhāti. Caṇḍapajjoto “tassa santike sippam gaṇhissāmi”ti katṭhahatthim payojetvā tassa anto yodhe nisīdāpetvā tam hatthim gahaṇatthāya āgataṃ gaṇhitvā tassa santike sippam gahaṇatthāya dhītaram uyyojesi. So tāya saddhim saṃvāsam kappetvā tam gahetvā attano nagaramyeva agamāsi. Tassā kucchiyam uppanno ayam bodhirājakumāro attano pitu santike sippam uggaṇhi.

344. Padhāniyaṅgānīti padhānam vuccati padahanabhāvo, padhānamassa atthīti padhāniyo. Padhāniyassa bhikkhuno aṅgānīti padhāniyaṅgāni. Saddhoti saddhāya samannāgato. Sā panesā āgamanasaddhā adhigamasaddhā okappanasaddhā pasādasaddhāti catubbidhā. Tattha sabbaññubodhisattānam saddhā abhinīhārato paṭṭhāya āgatattā āgamanasaddhā nāma. Ariyasāvakānam paṭivedhena adhigatatā adhigamasaddhā nāma. Buddho dhammo saṅhoti vutte acalabhāvena okappanam okappanasaddhā nāma. Pasāduppatti pasādasaddhā nāma, idha pana okappanasaddhā adhippetā. Bodhinti catumaggañānam. Tam suppaṭividdham tathāgatenāti saddahati, desanāsīsameva cetam, iminā pana aṅgena tīsupi ratanesu saddhā adhippetā. Yassa hi buddhādīsu pasādo balavā, tassa padhānam vīriyam ijjhati.

Appābādhoti arogo. Appātāṅkoti niddukkho. Samavepākiniyāti samavipācaniyā. Gahaṇiyāti kammajatejodhātuyā. Nātisītāya nāccuṇhāyāti atisītāgahaṇiko hi sītābhīrū hoti, accuṇhagahaṇiko uṇhabhīrū, tesam padhānam na ijjhati. Majjhimagahaṇikassa ijjhati. Tenāha “majjhimāya padhānakkhamāyā”ti. Yathābhūtam attānam āvikattāti yathābhūtam attano aguṇam pakāsetā. Udayatthagāminiyāti udayaṅca atthañca gantum paricchinditum samatthāya, etena paññāsalakkhaṇapariggāhikam udayabbayañānam vuttam. Ariyāyāti parisuddhāya. Nibbedhikāyāti anibbiddhapubbe lobhakkhandhādayo nibbijhitum samatthāya. Sammādukkhakkhayagāminiyāti

tadaṅgavasena kilesānaṃ pahīnattā yaṃ dukkhaṃ khīyati, tassa dukkhassa khayagāminiyā. Iti sabbehipi imehi padehi vipassanāpaññāva kathitā. Duppañña hi padhānaṃ na ijjhati. Imāni ca pañca padhāniyaṅgāni lokiyāneva veditabbāni.

345. Sāyamanusiṭṭho pāto visesaṃ adhigamissatīti atthaṅgate sūriye anusitṭho aruṇuggamane visesaṃ adhigamissati. Pātamanusiṭṭho sāyanti aruṇuggamane anusitṭho sūriyatthaṅgamanavelāyaṃ. Ayañca pana desanā neyyapuggalavasena vuttā. Dandhapañño hi neyyapuggalo sattahi divasehi arahattaṃ pāpuṇāti, tikkhapañño ekadivase, sesadivase majjhimapaññāvasena veditabbaṃ. Aho buddho aho dhammo aho dhammassa svākkhātātīti yasmā buddhadhammānaṃ ulāratāya dhammassa ca svākkhātātāya pāto kammaṭṭhānaṃ kathāpetvā sāyaṃ arahattaṃ pāpuṇāti, tasmā pasamsanto evamāha. Yatra hi nāmāti vimhayatthe nipāto.

346. Kucchimatīti āpannasattā. Yo me ayaṃ, bhante, kucchigatoti kiṃ panevaṃ saraṇaṃ gahitaṃ hotīti. Na hoti. Acittakasaraṇagamaṇaṃ nāma natthi, ārakkho panassa paccupaṭṭhitova hoti. Atha naṃ yadā mahallakakāle mātāpitāro, - “tāta, kucchigatameva taṃ saraṇaṃ gaṇhāpayimhā”ti sārenti, so ca sallakkhetvā “ahaṃ saraṇaṃ gato upāsako”ti satim uppadeti, tadā saraṇaṃ gahitaṃ nāma hoti. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimānikāyaṭṭhakathāya

Bodhirājakumārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aṅgulimālasuttavaṇṇanā

347. Evaṃ me sutanti aṅgulimālasuttaṃ. Tattha aṅgulīnaṃ mālaṃ dhāretīti kasmā dhāreti? Ācariyavacanena. Tatrāyaṃ anupubbikathā -

Ayaṃ kira kosalarāñño purohitassa mantāṇiyā nāma brāhmaṇiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ aggahesi. Brāhmaṇiyā rattibhāge gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Tassa mātukucchito nikkhamanakāle sakalanagare āvudhāni pajjaliṃsu, rañño maṅgalasakuntopi sirisayane ṭhapitā asilaṭṭhipi pajjali. Brāhmaṇo nikkhamitvā nakkhattaṃ olovento coranakkhattena jātoti rañño santikaṃ gantvā sukhaseyyabhāvaṃ pucchi.

Rājā “kuto, me ācariya, sukhaseyyā? Mayhaṃ maṅgalāvudhaṃ pajjali, rajjassa vā jīvitassa vā antarāyo bhavissati maññe”ti. Mā bhāyi, mahārāja, mayhaṃ ghare kumāro jāto, tassānubhāvena na kevalaṃ tuyhaṃ nivesane, sakalanagarepi āvudhāni pajjalitānīti. Kiṃ bhavissati ācariyāti? Coro bhavissati mahārājāti. Kiṃ ekacorako, udāhu rajjadūsako coroti? Ekacorako devāti. Evaṃ vatvā ca pana rañño maṇaṃ gaṇhitukāmo āha - “māretha naṃ devā”ti. Ekacorako samāno kiṃ karissati? Karīsasahassakhette ekasālisīsaṃ viya hoti, paṭijaggatha nanti. Tassa nāmaggahaṇaṃ gaṇhantā sayane ṭhapitamaṅgalaasilaṭṭhi, chadane ṭhapitā sarā, kappāsapicumhi ṭhapitaṃ tālavaṇṭakaraṇasatthakanti ete pajjalantā kiñci na hiṃsiṃsu, tasmā ahiṃsakoti nāmaṃ akaṃsu. Taṃ sippuggahaṇakāle takkasīlaṃ pesayiṃsu.

So dhammantevāsiko hutvā sippaṃ paṭṭhapesi. Vattasampanno kiṃkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ahosi. Sesaantevāsikā bāhirakā ahesuṃ. Te -

“ahiṃsakamaṇavakassa āgatakālato paṭṭhāya mayaṃ na paññāyāma, kathaṃ naṃ

bhindeyyāmā”ti? Nisīditvā mantayantā - “sabbehi atirekapaññattā duppaññoti. Na sakkā vattum, vattasampannattā dubbattoti. Na sakkā vattum, jātisampannattā dujjātoti na sakkā vattum, kinti karissāmā”ti? Tato ekam kharamantam mantayimsu “ācariyassa antaram katvā nam bhindissāmā”ti tayo rāsī hutvā paṭhamam ekacce ācariyam upasāṅkamtivā vanditvā aṭṭhamasu. Kim tātāti? Imasmim gehe ekā kathā suyyatīti. Kim tātāti? Ahimsakamāṇavo tumhākam antare dubbhatīti maññāmāti. Ācariyo santajjetvā - “gacchatha vasalā, mā me puttam mayham antare paribhindathā”ti niṭṭhubhi. Tato itare, atha itarehi tayopi koṭṭhāsā āgantvā tatheva vatvā - “amhākam asaddahantā upaparikkhitvā jānāthā”ti āhamasu.

Ācariyo sinehena vadante disvā “atthi maññe santhavo”ti paribhijjivā cintesi “ghātemi na”nti. Tato cintesi - “sace ghāteṣṣāmi ‘disāpāmokkho ācariyo attano santikam sippuggahaṇattham āgate māṇavake dosam uppādetvā jīvītā voropetī”ti. Puna koci sippuggahaṇattham na āgamissati, evam me lābho parihāyissati, atha nam sippassa pariyosānupacāroti vatvā jaṅghasahassam ghātehīti vakkhāmi. Avassam ettha eko uṭṭhāya tam ghāteṣṣatī”ti.

Atha nam āha - “ehi tāta jaṅghasahassam ghātehi, evam te sippassa upacāro kato bhavissatī”ti. Mayam ahimsakakule jātā, na sakkā ācariyāti. Aladdhupacāram sippam phalam na deti tātāti. So pañcāvudham gahetvā ācariyam vanditvā aṭṭvim pavitṭho. Aṭṭvim pavisanatṭhānepi aṭṭvimajjhepi aṭṭvito nikkhamanatṭhānepi ṭhatvā manusse ghātetī. Vattham vā veṭhanam vā na gaṇhāti. Eko dveti gaṇitamattameva karonto gacchati, gaṇanampi na uggaṇhāti. Pakatīyāpi paññavā esa, paṇātipātino pana cittam na patitṭhāti, tasmā anukkamena gaṇanampi na sallakkhesi, ekekam aṅgulim chinditvā ṭhapeti. Ṭhapitatṭhāne aṅguliyo vinassanti, tato vijjhivā aṅgulīnam mālam katvā dhāresi, teneva cassa aṅgulimālōti saṅkhā udapādi. So sabbam araṇṇam nissāṇcāramakāsi, dāruādīnam atthāya araṇṇam gantum samattho nāma natthi.

Rattibhāge antogāmampi āgantvā pādena paharivā dvāram ugghātetī. Tato sayiteyeva māretvā eko ekoti gahetvā gacchati. Gāmo osarivā nigame aṭṭhāsi, nigamo nagare. Manussā tiyojanato paṭṭhāya gharāni pahāya dārake hatthesu gahetvā āgamma sāvatthim parivāretvā khandhāvāram bandhitvā rājāgaṇe sannipatitvā - “coro, te deva, vijite aṅgulimālo nāmā”tiādīni vadantā kandanti. Bhaggavo “mayham putto bhavissatī”ti ṇatvā brāhmaṇim āha - bhoti aṅgulimālo nāma coro uppanno, so na añño, tava putto ahimsakakumāro. Idāni rājā tam gaṇhitum nikkhamissati, kim kattabbanti? Gaccha sāmi, puttam me gahetvā ehīti. Nāham bhadde ussahāmi, catūsu hi janesu viṣṣāso nāma natthi, coro me purāṇasahāyoti avissāsanīyo, sākhā me purāṇasanthatāti avissāsanīyā, rājā mam pūjetīti avissāsanīyo, itthī me vasam gatāti avissāsanīyāti. Mātu hadayam pana mudukam hoti. Tasmā aham pana gantvā mayham puttam ānessāmīti nikkhantā.

Tamdivasaṇca bhagavā paccūsasamaye lokaṃ volokento aṅgulimālam disvā - “mayi gate etassa sotthi bhavissati. Agāmake araṇṇe ṭhito catuppadikam gātham sutvā mama santike pabbajitvā cha abhiññā sacchikarissati. Sace na gamissāmi, mātari aparajjhivā anuddharaṇīyo bhavissati, karissāmissa saṅgaha”nti pubbaṇhasamayam nivāsetvā piṇḍāya pavisitvā katabhattakicco tam saṅgaṇhitukāmo vihārā nikkhami. Etamattham dassetum “atha kho bhagavā”tiādi vuttam.

348. Saṅkaritvā saṅkaritvāti saṅketaṃ katvā vaggavaggā hutvā. Hatthatthaṃ gacchantīti hatthe atthaṃ vināsaṃ gacchanti. Kiṃ pana te bhagavantam sañjānitvā evaṃ vadanti asaṅjānitvāti? Asañjānitvā. Aññātakavesena hi bhagavā ekakova agamāsi. Coropi tasmim samaye dīgharattaṃ dubbhojanena ca dukkhaseyyāya ca ukkaṇṭhito hoti. Kittakā panānena manussā mārītāti? Ekenūnasahassaṃ. So pana idāni ekaṃ labhitvā saḥassaṃ pūressatīti saññī hutvā yameva paṭhamam passāmi, taṃ ghātetvā gaṇanaṃ pūretvā sippassa upacāraṃ katvā kesamassum ohāretvā nhāyitvā vatthāni parivattetvā mātāpitāro passissāmīti aṭavimajjhato aṭavimukhaṃ āgantvā ekamantaṃ ṭhitova bhagavantam addasa. Etamatthaṃ dassetuṃ “addasā kho”tiādi vuttaṃ.

Iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkhāsīti mahāpathaviṃ ummiyo utthapento viya saṃharitvā aparabhāge akkamati, orabhāge valiyo nikkhamanti, aṅgulimālo sarakkhepamattaṃ muñcitvā gacchati. Bhagavā purato mahantaṃ aṅgaṇaṃ dassetvā sayam majjhe hoti, coro ante. So “idāni naṃ pāpuṇitvā gaṇhissāmī”ti sabbathāmena dhāvati. Bhagavā aṅgaṇassa pārimante hoti, coro majjhe. So “ettha naṃ pāpuṇitvā gaṇhissāmī”ti vegena dhāvati. Bhagavā tassa purato mātikaṃ vā thalaṃ vā dasseti, etenupāyena tīṇi yojanāni gahetvā agamāsi. Coro kilami, mukhe kheḷo sussi, kacchehi sedā muccimsu. Athassa “acchariyaṃ vata bho”ti etadahosi. Migampīti migam kasmā gaṇhāti? Chātasamaye āhāratthaṃ. So kira ekaṃ gumbaṃ ghaṭṭetvā mige utthāpeti. Tato cittaruciyaṃ migam anubandhanto gaṇhitvā pacitvā khādāti. Puccheyyanti yena kāraṇenāyaṃ gacchantova ṭhito nāma, ahañca ṭhitova aṭṭhito nāma, yaṃnūnāhaṃ imaṃ samaṇaṃ taṃ kāraṇaṃ puccheyyanti attho.

349. Nidhāyāti yo vihiṃsanatthaṃ bhūtesu daṇḍo pavattayitabbo siyā, taṃ nidhāya apanetvā mettāya khantiyā paṭisaṅkhāya avihiṃsāya sāraṇīyadhammesu ca ṭhito ahanti attho. Tuvamaṭṭhitosīti pānesu asaṅnatattā ettakāni pāṇasahassāni ghātentassa tava mettā vā khanti vā paṭisaṅkhā vā avihiṃsā vā sāraṇīyadhammo vā natthi, tasmā tuvaṃ aṭṭhitosi, idāni iriyāpathena ṭhitopi niraye dhāvissasi, tiracchānayaniyaṃ pettivisaye asurakāye vā dhāvissasīti vuttaṃ hoti.

Tato coro - “mahā ayaṃ sīhanādo, mahantaṃ gajjitaṃ, na idaṃ aññassa bhavissati, mahāmāyāya puttassa siddhatthassa samaṇarañño etaṃ gajjitaṃ, diṭṭho vatamhi maññe tikhiṇacakkhunā sammāsambuddhena, saṅgahakaraṇatthaṃ me bhagavā āgato”ti cintetvā cirassaṃ vata metiādimāha. Tattha mahitoti devamanussādīhi catupaccayapūjāya pūjito. Paccupādīti cirassaṃ kālassa accayena mayhaṃ saṅgahatthāya imaṃ mahāvanaṃ paṭipajji. Pahāya pāpanti pajahitvā pāpaṃ.

Itvevāti evaṃ vatvāyeva. Āvudhanti pañcāvudhaṃ. Sobbheti samantato chinne. Papāteti ekato chinne. Naraketi phalitaṭṭhāne. Idha pana tīhipi imehi padehi araṇṇameva vuttaṃ. Akirīti khihi chaḍḍesi.

Tamehi bhikkhūti tadā avocāti bhagavato imaṃ pabbājento kuhiṃ satthakaṃ labhissāmi, kuhiṃ pattacīvaranti pariyesanakiccaṃ natthi, kammaṃ pana olokesi. Athassa pubbe sīlavantānaṃ aṭṭhaparikkhārabhaṇḍakassa dinnabhāvaṃ ṇatvā dakkhiṇatthaṃ pasāretvā - “ehi bhikkhu svākkhāto dhammo, cara brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti āha. So saha vacaneneva iddhimayapattacīvaraṃ paṭilabhi. Tāvadevassa gihiliṅgaṃ antaradhāyi, samaṇaliṅgaṃ pāturahosi.

“Ticīvarañca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti. -

Evam vuttā aṭṭha parikkhārā sarīrapaṭibaddhāva hutvā nibbattiṃsu. Eseva tassa ahu bhikkhubhāvoti esa ehibhikkhubhāvo tassa upasampannabhikkhubhāvo ahosi, na hi ehibhikkhūnaṃ visuṃ upasampadā nāma atthi.

350. Pacchāsamaṇenāti bhaṇḍaggāhakena pacchāsamaṇena, teneva attano pattacīvaraṃ gāhāpetvā taṃ pacchāsamaṇaṃ katvā gatoti attho. Mātāpissa aṭṭhausabhamattena ṭhānena antaritā, - “tāta, ahiṃsaka kattha ṭhitosi, kattha nisinnosi, kuhiṃ gatosi? Mayā saddhiṃ na kathesi tātā”ti vadantī āhiṇḍitvā apassamānā ettova gatā.

Pañcamattehi assasatehīti sace corassa parājayo bhavissati, anubandhitvā naṃ gaṇhissāmi. Sace mayhaṃ parājayo bhavissati, vegena palāyissāmīti sallahukena balena nikkhami. Yena āramoti kasmā āramaṃ agamāsi? So kira corassa bhāyati, cittaṃ gantukāmo na gacchati, garahābhayena nikkhami. Tenassa etadahosi - “sammāsambuddhaṃ vanditvā nisīdissāmi, so pucchissati ‘kasmā balaṃ gahetvā nikkhantosi’ti. Athāhaṃ ārocessāmi, bhagavā hi maṃ na kevalaṃ samparāyikeneva atthena saṅgaṇhāti, diṭṭhadhammikenapi saṅgaṇhātiyeva. So sace mayhaṃ jayo bhavissati, adhiṇvāsessati. Sace parājayo bhavissati ‘kiṃ te, mahārāja, ekaṃ coraṃ ārabba gamanenā’ti vakkhati. Tato maṃ jano evaṃ sañjānissati - ‘rājā coraṃ gahetuṃ nikkhanto, sammāsambuddhena pana nivattito’ti” garahamokkhaṃ sampassamāno agamāsi.

Kuto panassāti kasmā āha? Api nāma bhagavā tassa upanissayaṃ oloketvā taṃ ānetvā pabbājeyyāti bhagavato parigaṇhanatthaṃ āha. Raññoti na kevalaṃ raññoyeva bhayaṃ ahosi, avasesopi mahājano bhīto phalakāvudhāni chaḍḍetvā sammukhasammukhaṭṭhāneva palāyitvā nagaraṃ pavisitvā dvāraṃ pidhāya aṭṭālake āruya olovento aṭṭhāsi. Evañca avoca - “aṅgulimālo ‘rājā mayhaṃ santikaṃ āgacchatī’ti ṇatvā paṭhamataraṃ āgantvā jetavane nisinno, rājā tena gahito, mayaṃ pana palāyitvā muttā”ti. Natthi te ito bhayanti ayañhi idāni kunthakipillikaṃ jīvitaṃ na voropeti, natthi te imassa santikā bhayanti attho.

Kathaṃ gottoti? Kasmā pucchati? Pabbajitaṃ dāruṇakammena uppannanāmaṃ gahetvā voharituṃ na yuttaṃ, mātāpitūnaṃ gottavasena naṃ samudācarissāmīti maññaṃ pucchi. Parikkhārānanti etesaṃ atthāya ahaṃ ussukkaṃ karissāmīti attho. Kathentoyeva ca udare baddhasāṭakaṃ muñcitvā therassa pādamūle ṭhapesi.

351. Āraññikotiādīni cattāri dhutaṅgāni pāliyaṃ āgatāni. Therena pana terasapi samādinneva ahesuṃ, tasmā alanti āha. Yañhi mayaṃ, bhanteti kiṃ sandhāya vadati? “Hatthimpi dhāvantaṃ anubandhitvā gaṇhāmī”ti āgataṭṭhāne rañña pesitahatthādayo so evaṃ aggahesi. Rājāpi - “hatthīhiyeva naṃ parikkhipitvā gaṇhatha, asseheva, rathehevā”ti evaṃ anekavāraṃ bahū hatthādayo pesesi. Evaṃ gatesu pana tesu - “ahaṃ are aṅgulimālo”ti tasmīṃ utṭhāya saddaṃ karonte ekopi āvudhaṃ parivattetuṃ nāsakkhi, sabbeva koṭṭetvā māresi. Hatthī araññaatthī, assā araññaassā, rathāpi tattheva bhijjantīti idaṃ sandhāya rājā evaṃ vadati.

Piṇḍāya pāvisīti na idaṃ paṭhamaṃ pāvisi. Itthidassanadivasāṃ sandhāya panetaṃ vuttaṃ. Devasikampi panesa pavisateva, manussā ca naṃ disvā uttasantipi palāyantipi dvārampi thakenti, ekacce aṅgulimāloti sutvāva palāyitvā araññaṃ vā pavisanti, gharaṃ vā pavisitvā dvāraṃ thakenti. Palāyituṃ asakkontā piṭṭhiṃ datvā tiṭṭhanti. Thero uḷuṅgayāgumpi kaṭacchubhikkhampi na labhati, piṇḍapātena kilamati.

Bahi alabhanto nagaraṃ sabbasādhāraṇanti nagaraṃ pavisati. Yena dvārena pavisati, tattha aṅgulimālo āgatoti kūṭasahassānaṃ bhijjanakāraṇaṃ hoti. Etadahosīti kāruṇṇappattiyā ahosi. Ekena ūnamanussasahassaṃ ghātentassa ekadivasampi kāruṇṇaṃ nāhosi, gabbhamūḷhāya itthiyā dassanamatteneva kathaṃ uppannanti? Pabbajjābaleṇa, pabbajjābalañhi etaṃ.

Tena hīti yasmā te kāruṇṇaṃ uppannaṃ, tasmāti attho. Ariyāya jātiyāti, aṅgulimāla, etaṃ tvaṃ mā gaṇhi, nesā tava jāti. Gihikālo esa, gihī nāma pāṇampi hananti, adinnādānādīnīpi karonti. Idāni pana te ariyā nāma jāti. Tasmā tvaṃ “yato ahaṃ, bhagini, jāto”ti sace evaṃ vattuṃ kukkucāyasi, tena hi “ariyāya jātiyā”ti evaṃ visesetvā vadāhīti uyyojesi.

Taṃ itthiṃ etadavocāti itthīnaṃ gabbhavuṭṭhānaṭṭhānaṃ nāma na sakkā purisena upasaṅkamituṃ. Thero kiṃ karosīti? Aṅgulimālatthero saccakiriyaṃ katvā sotthikaraṇatthāya āgatoti ārocāpesi. Tato te sāṇiyā parikkhipitvā therassa bahisāṇiyaṃ pīṭhakaṃ paññāpesuṃ. Thero tattha nisīditvā - “yato ahaṃ bhagini sabbaññubuddhassa ariyāya jātiyā jāto”ti saccakiriyaṃ akāsi, saha saccavacaneneva dhamakaraṇato muttaudakaṃ viya dārako nikkhami. Mātāputtānaṃ sotthi ahosi. Imañca pana parittaṃ na kiñci parissayaṃ na maddati, mahāparittaṃ nāmetanti vuttaṃ. Therena nisīditvā saccakiriyakataṭṭhāne pīṭhakaṃ akaṃsu. Gabbhamūḷhaṃ tiracchānagatitthimpi ānetvā tattha nisajjāpenti, tāvadeva sukhena gabbhavuṭṭhānaṃ hoti. Yā dubbalā hoti na sakkā ānetuṃ, tassā pīṭhakadhovanaudakaṃ netvā sīse siñcanti, taṅkhaṇaṃyeva gabbhavuṭṭhānaṃ hoti, aññampi rogaṃ vūpasameti. Yāva kappā tiṭṭhanakapāṭihāriyaṃ kiretaṃ.

Kiṃ pana bhagavā therāṃ vejjakammaṃ kārāpesīti? Na kārāpesi. Therañhi disvā manussā bhītā palāyanti. Thero bhikkhāhārena kilamati, samaṇadhammaṃ kātuṃ na sakkoti. Tassa anuggahena saccakiriyaṃ kāresi. Evaṃ kirassa ahosi - “idāni kira aṅgulimālatthero mettacittaṃ paṭilabhitvā saccakiriyaṃ manussānaṃ sotthibhāvaṃ karotīti manussā therāṃ upasaṅkamitabbaṃ maññissanti, tato bhikkhāhārena akilamanto samaṇadhammaṃ kātuṃ sakkhissatī”ti anuggahena saccakiriyaṃ kāresi. Na hi saccakiriyaṃ vejjakammaṃ hoti. Therassāpi ca “samaṇadhammaṃ karissāmī”ti mūlakammaṭṭhānaṃ gahetvā rattitṭhānadivāṭṭhāne nisinnassa cittaṃ kammaṭṭhānābhimukhaṃ na gacchati, aṭaviyaṃ ṭhatvā manussānaṃ ghātitaṭṭhānameva pākaṭaṃ hoti. “Duggatomhi, khuddakaputtomhi, jīvitaṃ me dehi sāmīti maraṇabhītānaṃ vacanākāro ca hatthapādavikāro ca āpāthaṃ āgacchati, so vipaṭṭisārī hutvā tatova utṭhāya gacchati, athassa bhagavā taṃ jātiṃ abbohārikaṃ katvāvāyaṃ vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ gaṇhissatīti ariyāya jātiyā saccakiriyaṃ kāresi. Eko vūpakaṭṭhotiādi vatthasutte vitthāritaṃ.

352. Aññenapi leḍḍu khittoti kākasunakhasūkarādīnaṃ paṭikkamāpanatthāya samantā sarakkhepamatte ṭhāne yena kenaci disābhāgena khitto āgantvā therasseva kāye patati. Kittake ṭhāne evaṃ hoti? Gaṇṭhikaṃ paṭimuñcitvā piṇḍāya caritvā paṭinivattetvā yāva gaṇṭhikaṃ paṭimukkaṭṭhānaṃ āgacchati, tāva hoti. Bhinnena sīsenāti mahācammaṃ chinditvā yāva aṭṭhimariyādā bhinnena.

Brāhmaṇāti khīṇāsavabhāvaṃ sandhāya āha. Yassa kho tvaṃ, brāhmaṇa, kammaṃ vipākenāti idaṃ sabhāgadiṭṭhadhammavedanīyakammaṃ sandhāya vuttaṃ. Kammañhi kariyamānameva tayo koṭṭhāse pūreti. Sattasu cittesu kusalā vā akusalā vā paṭhamajavanacetanā diṭṭhadhammavedanīyakammaṃ nāma hoti. Taṃ

imasmimyeve attabhāve vipākaṃ deti. Tathā asakkontaṃ ahosikammaṃ, nāhosi kammavipāko, na bhavissati kammavipāko, natthi kammavipākoti imassa tikassa vasena ahosikammaṃ nāma hoti. Atthasādhikā sattamajavanacetanā upapajjavedanīyakammaṃ nāma. Taṃ anantare attabhāve vipākaṃ deti. Tathā asakkontaṃ vuttanayeneva taṃ ahosikammaṃ nāma hoti. Ubhinnaṃ antare pañcājanacetanā aparāpariyavedanīyakammaṃ nāma hoti. Taṃ anāgate yadā okāsaṃ labhati, tadā vipākaṃ deti. Sati saṃsārappavattiyā ahosikammaṃ nāma na hoti. Therassa pana upapajjavedanīyañca aparāpariyavedanīyañcāti imāni dve kammāni kammakkhayakarena arahattamaggena samugghāṭitāni, diṭṭhadhammavedanīyaṃ atthi. Taṃ arahattappattassāpi vipākaṃ detiyeve. Taṃ sandhāya bhagavā “yassa kho tva”ntiādimāha. Tasmā yassa khoti ettha yādisassa kho tvaṃ, brāhmaṇa, kammassa vipākenāti evaṃ attho veditabbo.

Abbhā muttoti desanāsīsamattametaṃ, abbhā mahikā dhūmo rajo rāhūti imehi pana upakkilesehi mutto candimā idha adhippeto. Yathā hi evaṃ nirupakkilesa candimā lokaṃ pabhāseti, evaṃ pamādakilesavimutto appamatto bhikkhu imaṃ attano khandhāyatanadhātulokaṃ pabhāseti, vihatakilesandhakāraṃ karoti.

Kusalena pidhīyatīti maggakusalena pidhīyati appaṭisandhikaṃ karīyati. Yuñjati buddhasāsaneti buddhasāsane kāyena vācāya manasā ca yuttappayutto viharati. Imā tisso therassa udānagāthā nāma.

Disā hi meti idaṃ kira thero attano parittāṇākāraṃ karonto āha. Tattha disā hi meti mama sapattā. Ye maṃ evaṃ upavadanti - “yathā mayaṃ aṅgulimālena mārītānaṃ ñātakānaṃ vasena dukkhaṃ vediyāma, evaṃ aṅgulimālopi vediyatū”ti, te mayhaṃ disā catusaccadhammakathaṃ suṇantūti attho. Yuñjantūti kāyavācāmanehi yuttappayuttā viharantu. Ye dhammamevādapayanti santoti ye santo sappurisā dhammaṃ yeve ādapenti samādapenti gaṇhāpenti, te manujā mayhaṃ sapattā bhajantu sevantu payirupāsantūti attho.

Avirodhappasaṃsīnanti avirodho vuccati mettā, mettāpasaṃsakānanti attho. Suṇantu dhammaṃ kālenāti khaṇe khaṇe khantimettāpaṭisaṅkhāsāraṇīyadhammaṃ suṇantu. Tañca anuvidhīyantūti tañca dhammaṃ anukarontu pūrentu.

Na hi jātu so mamaṃ hiṃseti yo mayhaṃ diso, so maṃ ekaṃseneva na hiṃseyya. Aññaṃ vā pana kiñci nanti na kevalaṃ maṃ, aññaṃ pi pana kañci puggalaṃ mā hiṃsantu mā viheṭhentu. Pappuyya paramaṃ santinti paramaṃ santibhūtaṃ nibbānaṃ pāpuṇitvā. Rakkheyya tasathāvareti tasā vuccanti sataṇhā, thāvarā nittaṇhā. Idaṃ vuttaṃ hoti - yo nibbānaṃ pāpuṇāti, so sabbāṃ tasathāvaraṃ rakkhituṃ samattho hoti. Tasmā mayhampi disā nibbānaṃ pāpuṇantu, evaṃ maṃ ekaṃseneva na hiṃsissantīti. Imā tisso gāthā attano parittaṃ kātuṃ āha.

Idāni attanova paṭipattiṃ dīpento udakañhi nayanti nettikāti āha. Tattha nettikāti ye mātikaṃ sodhetvā bandhitabbaṭṭhāne bandhitvā udakaṃ nayanti. Usukārāti usukārakā. Namayantīti telakañjikenā makkhetvā kukkuḷe tāpetvā unnatunnataṭṭhāne namentā ujum karonti. Tejananti kaṇḍaṃ. Tañhi issāso tejaṃ karoti, parañca tajjeti, tasmā tejananti vuccati. Attānaṃ damayantīti yathā nettikā ujumaggena udakaṃ nayanti, usukārā tejanaṃ, tacchakā ca dāruṃ ujum karonti, evamevaṃ paṇḍitā attānaṃ damenti ujukaṃ karonti nibbisevanaṃ karonti.

Tādināti itṭhāniṭṭhādīsu nibbikārena - “pañcahākārehi bhagavā tādī, itṭhāniṭṭhe tādī, vantāvīti tādī, cattāvīti tādī, tiṇṇāvīti tādī, tanniddesāti tādī”ti evaṃ tādīlakkaṇappattena satthārā. Bhavanettīti bhavarajju, taṇhāyetam nāmaṃ. Tāya hi goṇā viya gīvāya rajjuyā, sattā hadaye baddhā tam tam bhavaṃ nīyanti, tasmā bhavanettīti vuccati. Phuṭṭho kammavipākenāti maggacetanāya phuṭṭho. Yasmā hi maggacetanāya kammaṃ paccati vipaccati ḍayhati, parikkhayaṃ gacchati, tasmā sā kammavipākoti vuttā. Tāya hi phuṭṭhattā esa aṇaṇo nikkilesa jāto, na dukkhavedanāya aṇaṇo. Bhuñjāmīti cettha theyyaparibhogo iṇaparibhogo dāyajjaparibhogo sāmiparibhogoti cattāro paribhogā veditabbā. Tattha dussīlassa paribhogo theyyaparibhogo nāma. So hi cattāro paccaye thenetvā bhuñjati. Vuttampi cetam “theyyāya vo, bhikkhave, raṭṭhapiṇḍo bhutto”ti. Sīlavato pana apaccavekkhaṇaparibhogo iṇaparibhogo nāma. Sattannaṃ sekkhānaṃ paribhogo dāyajjaparibhogo nāma. Khīṇāsavassa paribhogo sāmiparibhogo nāma. Idha kilesaiṇānaṃ abhāvaṃ sandhāya “aṇaṇo”ti vuttaṃ. “Aniṇo”tipi pāṭho. Sāmiparibhogaṃ sandhāya “bhuñjāmi bhojana”nti vuttaṃ.

Kāmaratisanthavanti duvidhesupi kāmesu taṇhārisanthavaṃ mā anuyuñjatha mā karittha. Nayidaṃ dummantitaṃ mamāti yaṃ mayā sammāsambuddhaṃ disvā pabbajissāmīti mantitaṃ, tam mama mantitaṃ na dummantitaṃ. Saṃvibhattesu dhammesūti ahaṃ satthāti evaṃ loke uppannehi ye dhammā saṃvibhattā, tesu dhammesu yaṃ seṭṭhaṃ nibbānaṃ, tadeva ahaṃ upagamaṃ upagato sampatto, tasmā mayhaṃ idaṃ āgamaṃ svāgataṃ nāma gatanti. Tisso vijjāti pubbenivāsadibbacakkhuāsavakkhayaapaññā. Kataṃ buddhassa sāsanaṃ yaṃ buddhassa sāsane kattabbakiccaṃ atthi, tam sabbaṃ mayā kataṃ. Tīhi vijjāhi navahi ca lokuttaradhammehi desanaṃ matthakaṃ pāpesīti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Aṅgulimālasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Piyajātikasuttavaṇṇanā

353. Evaṃ me sutanti piyajātikasuttaṃ. Tattha neva kammantā paṭibhantīti na sabbena sabbaṃ paṭibhanti, pakatiniyāmena pana na paṭibhanti. Dutiyapadepi eseva nayo. Ettha ca na paṭibhātīti na ruccati. Ālāhananti susānaṃ. Aññathattanti vivaṇṇatāya aññathābhāvo. Indriyāni nāma manoviññeyyā dhammā, patiṭṭhitokāsaṃ pana sandhāya idaṃ vuttaṃ. Piyajātikāti piyato jāyanti. Piyappabhāvīkāti piyato pabhavanti.

355. Sace tam, mahārājāti tassa atthaṃ asallakkhayamānāpi satthari saddhāya evaṃ vadati. Cara pireti apehi amhākaṃ pare, anajjhattikabhūtetī attho. Atha vā cara pireti parato gaccha, mā idha tiṭṭhātīpi attho.

356. Dvidhā chetvāti asinā dve koṭṭhāse karonto chinditvā. Attānaṃ upphālesīti teneva asinā attano udaraṃ phālesi. Yadi hi tassa sā appiyā bhaveyya, idāni aññaṃ mātugāmaṃ gaṇhissāmīti attānaṃ na ghāteyya. Yasmā panassa sā piyā ahosi, tasmā paralokepi tāya saddhiṃ samaṇgibhāvaṃ patthayamāno evamakāsi.

357. Piyā te vajirīti evaṃ kirassā ahosi - “sacāhaṃ, ‘bhūtapubbaṃ, mahārāja, imissāyeva sāvattiyaṃ aññatarissā itthiyā’tiādikathaṃ katheyyaṃ, ‘ko te evaṃ akāsi, apehi natthi eta’nti maṃ paṭisedheyya, vattamāneneva naṃ saññāpessāmī”ti

cintetvā evamāha. Vipariṇāmaññathābhāvāti ettha maraṇavasena vipariṇāmo, kenaci saddhiṃ palāyitvā gamanavasena aññathābhāvo veditabbo.

Vāsabhāyāti vāsabhā nāma rañño ekā devī, taṃ sandhāyāha.

Piyā te ahanti kasmā sabbapacchā āha? Evaṃ kirassā ahosi - “ayaṃ rājā mayhaṃ kupito, sacāhaṃ sabbapaṭhamam ‘piyā te aha’nti puccheyyaṃ, ‘na me tvaṃ piyā, cara pire’ti vadeyya, evaṃ sante kathā patitṭhānaṃ na labhissatī”ti kathāya patitṭhānatthaṃ sabbapacchā pucchi. Kāsikosalesu chaḍḍitabhāvena vipariṇāmo, paṭirājūnaṃ hatthagamanavasena aññathābhāvo veditabbo.

Ācamehīti ācamanodakaṃ dehi. Ācamitvā hatthapāde dhovitvā mukhaṃ vikkhāletvā satthāraṃ namassitukāmo evamāha. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Piyajātikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bāhitikasuttavaṇṇanā

358. Evaṃ me sutanti bāhitikasuttaṃ. Tattha ekapuṇḍarīkaṃ nāganti evaṃnāmakam hatthiṃ. Tassa kira phāsukānaṃ upari tālaphalamattaṃ paṇḍaraṭṭhānaṃ atthi, tenassa ekapuṇḍarīkoti nāmaṃ akaṃsu. Sirivaḍḍhaṃ mahāmattanti paccekahatthiṃ abhiruhitvā kathāphāsukatthaṃ saddhiṃ gacchantam evaṃnāmakam mahāmattaṃ. Āyasmānoti ettha noti pucchāya nipāto. Mahāmatto therassa saṅghāṭipattadhāraṇākāraṃ sallakkhetvā “evaṃ, mahārājā”ti āha.

359. Opārambhoti upārambhaṃ dosaṃ āropanāraho. Kiṃ pucchāmīti rājā pucchati. Sundarivatthusmiṃ uppannamidaṃ suttaṃ, taṃ pucchāmīti pucchati. Yañhi mayaṃ, bhanteti, bhante, yaṃ mayaṃ viññūhīti idaṃ padaṃ gahetvā pañhena paripūretum nāsakkhimhā, taṃ kāraṇam āyasmatā evaṃ vadantena paripūritam.

360. Akusaloti akosallasambhūto. Sāvajjoti sadoso. Sabyābajjhoti sadukkho. Dukkhavipākoti idha nissandavipāko kathito. Tassāti tassa evaṃ attabyābādhādīnaṃ atthāya pavattakāyasamācārassa.

Sabbākusaladhammapahīno kho, mahārāja, tathāgato kusaladhammasamannāgatoti ettha sabbesaṃyeva akusalānaṃ dhammānaṃ pahānaṃ vaṇṇetīti. Āma vaṇṇetīti vutte yathā pucchā, tathā attho vutto bhaveyya. Evaṃ byākaraṇam pana na bhāriyam. Appahīnaakusalopi hi pahānaṃ vaṇṇeyya, bhagavā pana pahīnākusalatāya yathākārī tathāvādīti dassetum evaṃ byākāsi. Sukkapakkhepi eseva nayo.

362. Bāhitikāti bāhitiraṭṭhe utṭhitavattassetam nāmaṃ. Soḷasasamā āyāmenāti āyāmena samasoḷasahatthā. Aṭṭhasamā vitthārenāti vitthārena samaaṭṭhahatthā.

363. Bhagavato pādāsīti bhagavato niyyātesi. Datvā ca pana gandhakuṭiyam vitānaṃ katvā bandhi. Tato paṭṭhāya gandhakuṭi bhiyyosomattāya sobhi. Sesam sabbattha uttānameva. Neyyapuggalassa pana vasena ayaṃ desanā niṭṭhitāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Bāhitikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dhammacetiyasuttavaṇṇanā

364. Evaṃ me sutanti dhammacetiyasuttaṃ. Tattha medāḷupanti nāmetam tassa, tassa hi nigamassa medavaṇṇā pāsāṇā kirettha ussannā ahesum, tasmā medāḷupanti saṅkham gataṃ. Senāsanam panettha aniyataṃ, tasmā na taṃ vuttaṃ. Nagarakanti evaṃnāmakam sakyānam nigamaṃ. Kenacideva karaṇīyenāti na aññaena karaṇīyena, ayam pana bandhulasenāpatiṃ saddhiṃ dvattiṃsāya puttehi ekadivaseneva gaṇhathāti āṇāpesi, taṃdivasañcassa bhariyāya mallikāya pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ bhagavā nimantito, buddhappamukhe bhikkhusaṅghe gharam āgantvā nisinnamatte “senāpati kālaṅkato”ti sāsanaṃ āharitvā mallikāya adamsu. Sā paṇṇam gahetvā mukhasāsanaṃ pucchi. “Rañña ayye senāpati saddhiṃ dvattiṃsāya puttehi ekappahāreneva gahāpito”ti ārocesum. Mahājanagataṃ mā karitthāti ovaṭṭikāya paṇṇam katvā bhikkhusaṅgham parivisi. Tasmim samaye ekā sappicāṭi nīharitā, sā ummāre āhacca bhinnā, taṃ apānetvā aññaṃ āharāpetvā bhikkhusaṅgham parivisi.

Satthā katabhattakicco kathāsamutṭhāpanattham - “sappicāṭiyā bhinnapaccayā na cintetabba”nti āha. Tasmim samaye mallikā paṇṇam nīharitvā bhagavato purato ṭhapetvā - “bhagavā imam dvattiṃsāya puttehi saddhiṃ senāpatino matasāsanaṃ, aham etampi na cintayāmi, sappicāṭipaccayā kiṃ cinteyyāmī”ti āha. Bhagavā - “mallike, mā cintayi, anamatagge saṃsāre nāma vattamānānam hoti eta”nti aniccatādipaṭisaṃyuttaṃ dhammakatham katvā agamāsi. Mallikā dvattiṃsasunīsāyo pakkosāpetvā ovādam adāsi. Rājā mallikam pakkosāpetvā “senāpatino amhākam antare bhinnadoso atthi natthī”ti pucchi. Natthi sāmīti. So tassā vacanena tassa niddosabhāvaṃ ṇatvā vipaṭisārī balavadomanassam uppādesi. So - “evarūpaṃ nāma adosakārakam maṃ sambhāvayitvā āgataṃ sahāyakam vināsesi”nti tato paṭṭhāya pāsāde vā nāṭakesu vā rajjasukhesu vā cittassādam alabhamāno tattha tattha vicarituṃ āraddho. Etadeva kiccam ahosi. Idam sandhāya vuttaṃ “kenacideva karaṇīyenā”ti.

Dīgham kārāyananti dīghakārāyano nāma bandhulasenāpatissa bhāgineyyo “etassa me mātulo adosakārako nikkāraṇena ghātito”ti rañña senāpatiṭṭhāne ṭhapito. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Mahaccā rājānubhāvenāti mahatā rājānubhāvena, dharaṇitalam bhindanto viya sāgaram parivattento viya vicittavesasobhena mahatā balakāyenāti attho. Pāsādikānīti dassaneneva saha rañjanakāni. Pasādanīyānīti tasseva vevacanaṃ. Atha vā pāsādikānīti pasādajanakāni. Appasaddānīti nissaddāni. Appanigghosānīti avibhāvitatthena nigghosena rahitāni. Vijanavātānīti vigatajanavātāni. Manussarāhasseyyakānīti manussānam rahassakammānucchavikāni, rahassamantaṃ mantentānam anurūpānīti attho. Paṭisallānasārūppānīti nilīyanabhāvassa ekībhāvassa anucchavikāni. Yattha sudam mayanti na tena tattha bhagavā payirupāsitaṃpubbo, tādisesu pana payirupāsitaṃpubbo, tasmā yādisesu sudam mayanti ayamettha attho.

Atthi, mahārājāti paṇḍito senāpati “rājā bhagavantam mamāyatī”ti jānāti, so sace maṃ rājā “kham bhagavā”ti vadeyya, adandhāyāntena ācikkhituṃ yuttanti carapurise payojetvā bhagavato nivāsanaṭṭhānam ṇatvā viharati. Tasmā evamāha. Ārāmaṃ pāvīsīti bahinigame khandhāvāram bandhāpetvā kārāyanena saddhiṃ pāvīsīti.

366. Vihāroti gandhakuṭim sandhāyāhamso. Āḷindanti pamukham. Ukkāsivāti ukkāsitasaddam katvā. Aggaḷanti kavāṭam. Ākoṭehīti agganakhena īsakam kuñcīkacchiddasamīpe koṭehīti vuttaṃ hoti. Dvāram kira atiupari amanussā, atihetthā

dīghajātikā koṭenti. Tathā akoṭetvā majjhe chiddasamīpe koṭetabbam, idam dvāraḷkoṭṭakavattanti dīpentā vadanti. Tatthevāti bhikkhūhi vuttatṭhāneyeva. Khaggañca uñhisañcāti desanāmettam,

Vālabījanimuñhīsam, khaggaṃ chattañcupāhanam;
Oruyha rājā yānamhā, ṭhapayītvā paṭicchadanti. -

Āgatāni pana pañcapi rājakakudhabhaṇḍāni adāsi. Kasmā pana adāsīti. Atigaruno sammāsambuddhassa santikaṃ uddhatavesena gantum na yuttanti ca, ekakova upasaṅkamtīvā attano rucivasena sammodissāmi cāti. Pañcasu hi rājakakudhabhaṇḍesu nivattitesu tvaṃ nivattāti vattabbaṃ na hoti, sabbe sayameva nivattanti. Iti imehi dvīhi kāraṇehi adāsi. Rahāyatīti rahassaṃ karoti nigūhati. Ayaṃ kirassa adhippāyo “pubbepi ayaṃ rājā samaṇena gotamena saddhiṃ catukkaṇṇamantaṃ mantetvā mayhaṃ mātulaṃ saddhiṃ dvattiṃsāya puttehi gaṇhāpesi, idānapi catukkaṇṇamantaṃ mantetukāmo, kacci nu kho maṃ gaṇhāpessatī”ti. Evaṃ kopavasenassa etadahosi.

Vivari bhagavā dvāranti na bhagavā utṭhāya dvāraṃ vivari, vivaratūti pana hatthaṃ pasāresi. Tato - “bhagavā tumhehi anekesu kappakoṭīsu dānaṃ dadamānehi na sahatthā dvāravivaraṇakammaṃ kata”nti sayameva dvāraṃ vivaṭaṃ. Taṃ pana yasmā bhagavato manena vivaṭaṃ, tasmā “vivari bhagavā dvāra”nti vattum vaṭṭati. Vihāraṃ pavisitvāti gandhakuṭiṃ pavisitvā. Tasmīṃ pana pavitṭhamattheyeva kārāyano pañca rājakakudhabhaṇḍāni gahetvā khandhāvāraṃ gantvā viṭaṭūbhaṃ āmantesi “chattaṃ samma ussāpehi”ti. Mayhaṃ pitā kiṃ gatoti? Pitaraṃ mā pucchā, sace tvaṃ na ussāpesi, taṃ gaṇhitvā ahaṃ ussāpemīti. “Ussāpemi sammā”ti sampatīcchi. Kārāyano rañño ekaṃ assaṇca asiṇca ekameva ca paricārikaṃ itthiṃ ṭhapetvā - “sace rājā jīvītena atthiko, mā āgacchatū”ti viṭaṭūbhassa chattaṃ ussāpetvā taṃ gahetvā sāvatthimeva gato.

367. Dhammanvayoti paccakkhañāṇasaṅkhātassa dhammassa anunayo anumānaṃ, anubuddhīti attho. Idāni yenassa dhammanvayena “sammāsambuddho bhagavā”tiādi hoti, taṃ dassetuṃ idha panāhaṃ, bhantetiādimāha. Tattha āpāṇakoṭikanti pāṇoti jīvitaṃ, taṃ mariyādaṃ anto karitvā, maraṇasamayepi carantiyeva, taṃ na vītikkamantīti vuttaṃ hoti. “Apāṇakoṭika”ntipi pāṭho, ājīvītapariyantanti attho. Yathā ekacce jīvītaheṭu atikkamantā pāṇakoṭikaṃ katvā caranti, na evanti attho. Ayampi kho me, bhanteti buddhasubuddhatāya dhammasvākkhātātāya saṅghasuppaṭipannatāya ca etaṃ evaṃ hoti, evaṃhi me, bhante, ayaṃ bhagavati dhammanvayo hotīti dīpeti. Eseva nayo sabbattha.

369. Na viya maññe cakkhuṃ bandhanteti cakkhuṃ abandhante viya. Apāsādikañhi disvā puna olokanakiccaṃ na hoti, tasmā so cakkhuṃ na bandhati nāma. Pāsādikaṃ disvā punappunaṃ olokanakiccaṃ hoti, tasmā so cakkhuṃ bandhati nāma. Ime ca apāsādikā, tasmā evamāha. Bandhukarogo noti kularogo. Amhākaṃ kule jātā evarūpā hontīti vadanti. Uḷāranti mahesakkaṃ. Pubbenāparanti pubbato aparaṃ visesaṃ. Tattha kasiṇaparikkammaṃ katvā samāpattiṃ nibbattento uḷāraṃ pubbe visesaṃ sañjānāti nāma, samāpattiṃ padaṭṭhānaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ gaṇhanto uḷāraṃ pubbato aparaṃ visesaṃ sañjānāti nāma.

370. Ghātetāyaṃ vā ghātetunti ghātetabbayuttakaṃ ghātetuṃ. Jāpetāyaṃ vā jāpetunti dhanena vā jāpetabbayuttakaṃ jāpetuṃ jānituṃ adhanaṃ kātuṃ. Pabbājetāyaṃ vā pabbājetunti raṭṭhato vā pabbājetabbayuttakaṃ pabbājetuṃ.

373. Isidattapurāṇāti isidatto ca purāṇo ca. Tesu eko brahmacārī, eko sadārasantuṭṭho. Mamabhaddhāti mama santakaṃ bhaddhaṃ etesanti mamabhaddhā. Mamayānāti mama santakaṃ yānaṃ etesanti mamayānā. Jīvikāya dātāti jīvitavuttiṃ dātā. Vīmaṃsamānoti upaparikkhamāno. Tadā kira rājā niddaṃ anokkantova okkanto viya hutvā nipajji. Atha te thapatayo “katarasmīṃ disābhāge bhagavā”ti pucchitvā “asukasmīṃ nāmā”ti sutvā mantayimṣu - “yena sammāsambuddho, tena sīse kate rājā pādato hoti. Yena rājā, tena sīse kate satthā pādato hoti, kiṃ karissāmā”ti? Tato nesaṃ etadahosi - “rājā kuppamāno yaṃ amhākaṃ deti, taṃ acchindeyya. Na kho pana mayaṃ sakkoma jānamānā satthāraṃ pādato kātu”nti rājānaṃ pādato katvā nipajjimṣu. Taṃ sandhāya ayaṃ rājā evamāha.

374. Pakkāmīti gandhakuṭṭito nikkhamitvā kārāyanassa ṭhitatṭhānaṃ gato, taṃ tattha adisvā khandhāvāraṭṭhānaṃ gato, tatthāpi aññaṃ adisvā taṃ itthiṃ pucchi. Sā sabbhaṃ pavattiṃ ācikkhi. Rājā - “na idāni mayā ekakena tattha gantabbaṃ, rājagahaṃ gantvā bhāgineyyena saddhiṃ āgantvā mayhaṃ rajjaṃ gaṇhissāmī”ti rājagahaṃ gacchanto antarāmagge kaṇṇakabhaddhañceva bhuñji, bahalaudakañca pivi. Tassa sukhumālapakatikassa āhāro na sammā pariṇāmi. So rājagahaṃ pāpuṇantopi vikāle dvāresu pihitesu pāpuṇi. “Ajja sālāyaṃ sayitvā sve mayhaṃ bhāgineyyaṃ passissāmī”ti bahinagare sālāya nipajji. Tassa rattibhāge utṭhānāni pavattimṣu, katipayavāre bahi nikkhami. Tato paṭṭhāya padasā gantuṃ asakkonto tassā itthiyā anke nipajjitvā balavapaccūse kālamakāsi. Sā tassa matabhāvaṃ ñatvā - “dvīsu rajjesu rajjaṃ karetvā idāni parassa bahinagare anāthasālāya anāthakālakiriyaṃ katvā nipanno mayhaṃ sāmi kosalarājā”tiādini vadamānā uccāsaddena paridevituṃ ārabhi. Manussā sutvā rañño ārocesuṃ. Rājā āgantvā disvā sañjānitvā āgatakāraṇaṃ ñatvā mahāparihārena sarīrakiccaṃ karitvā “viṭaṭṭubhaṃ gaṇhissāmī”ti bheriṃ carāpetvā balakāyaṃ sannipātesi. Amaccā pādesu patitvā - “sace, deva, tumhākaṃ mātulo arogo assa, tumhākaṃ gantuṃ yuttaṃ bhaveyya, idāni pana viṭaṭṭubhopi tumhe nissāya chattaṃ ussāpetuṃ arahatiyevā”ti saññāpetvā nivāresuṃ.

Dhammacetiyanīti dhammassa cittikāravacanāni. Tīsu hi ratanesu yattha katthaci cittikāre kate sabbattha katoyeva hoti, tasmā bhagavati cittikāre kate dhammopi katova hotīti bhagavā “dhammacetiyanī”ti āha. Ādibrahmacariyakānīti maggabrahmacariyassa ādibhūtāni, pubbabhāgapapaṭṭibhūtānīti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Dhammacetiyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṇakatthalasuttavaṇṇanā

375. Evaṃ me sutanti kaṇṇakatthalasuttaṃ. Tattha uruññāyanti uruññāti tassa raṭṭhassapi nagarassapi etadeva nāmaṃ, bhagavā uruññānagaraṃ upanissāya viharati. Kaṇṇakatthale migadāyeti tassa nagarassa avidūre kaṇṇakatthalaṃ nāma eko ramaṇīyo bhūmibhāgo atthi, so migānaṃ abhayatṭhāya dinnattā migadāyoti vuccati, tasmīṃ kaṇṇakatthale migadāye. Kenacideva karaṇīyenāti na aññaena,

anantarasutte vuttakaraṇīyeneva. Somā ca bhaginī sakulā ca bhaginīti imā dve bhaginiyo rañño pajāpatiyo. Bhattābhīhāreti bhattaṃ abhiharaṇaṭṭhāne. Rañño bhuñjanaṭṭhānañhi sabbāpi orodhā kaṭacchuādīni gahetvā rājānaṃ upaṭṭhātuṃ gacchanti, tāpi tatheva agamaṃsu.

376. Kiṃ pana, mahārājāti kasmā evamāha? Rañño garahaparimocanattaṃ. Evañhi parisā cinteyya - “ayaṃ rājā āgacchamānova mātugāmānaṃ sāsanaṃ āroceti, mayaṃ attano dhammatāya bhagavantaṃ daṭṭhuṃ āgatoti maññāma, ayaṃ pana mātugāmānaṃ sāsanaṃ gahetvā āgato, mātugāmadāso maññe, esa pubbepi imināva kāraṇena āgacchatī”ti. Pucchito pana so attano āgamanakāraṇaṃ kathessati, evamassa ayaṃ garahā na uppajjissatīti garahamocanattaṃ evamāha.

378. Abbhudhāsīti kathesi. Sakideva sabbam ussati sabbam dakkhitīti yo ekāvajjanena ekacittena atītānāgatapaccuppannaṃ sabbam ussati vā dakkhiti vā, so natthīti attho. Ekena hi cittena atītaṃ sabbam jānissāmīti āvajjitvāpi atītaṃ sabbam jānituṃ na sakkā, ekadesameva jānāti. Anāgatapaccuppannaṃ pana tena cittena sabbeneva sabbam na jānātīti. Esa nayo itaresu. Evaṃ ekacittavasenāyaṃ pañho kathito. Heturūpanti hetusabhāvaṃ kāraṇajātikaṃ. Saheturūpanti sakāraṇajātikaṃ. Samparāyikāhaṃ, bhanteti samparāyaguṇaṃ ahaṃ, bhante, pucchāmi.

379. Pañcimānīti imasmim sutte pañca padhāniyaṅgāni lokuttaramissakāni kathitāni. Kathinaṅgaṇavāsīcūḷasamuddatthero pana “tumhākaṃ, bhante, kiṃ ruccatī”ti vutte “mayhaṃ lokuttarānevāti ruccatī”ti āha. Padhānavemattatanti padhānanānattaṃ. Aññādisameva hi puthujjanassa padhānaṃ, aññādisaṃ sotāpannassa, aññādisaṃ sakadāgāmīno, aññādisaṃ anāgāmīno, aññādisaṃ arahato, aññādisaṃ asītimahāsāvakaṇaṃ, aññādisaṃ dvinnāṃ aggasāvakaṇaṃ, aññādisaṃ paccekabuddhānaṃ, aññādisaṃ sabbaññubuddhānaṃ. Puthujjanassa padhānaṃ sotāpannassa padhānaṃ na pāpuṇāti...pe... paccekabuddhassa padhānaṃ sabbaññubuddhassa padhānaṃ na pāpuṇāti. Imamatthaṃ sandhāya “padhānavemattataṃ vadāmī”ti āha. Dantakāraṇaṃ gaccheyyunti yaṃ akūṭakaraṇaṃ, anavacchindanaṃ, dhurassa acchindananti dantesu kāraṇaṃ dissati, taṃ kāraṇaṃ upagaccheyyunti attho. Dantabhūminti dantehi gantabbabhūmim. Assaddhotiādīsu puthujjanasotāpannasakadāgāmīanāgāmīno cattāropi assaddhā nāma. Puthujjano hi sotāpannassa saddhaṃ appattoti assaddho, sotāpanno sakadāgāmīssa, sakadāgāmī anāgāmīssa, anāgāmī arahato saddhaṃ appattoti assaddho, ābādho arahatopi uppajjatīti pañcapi bahvābādha nāma honti. Ariyasāvakaṇaṃ pana saṭho māyāvīti nāmaṃ natthi. Teneva therō - “pañca padhāniyaṅgāni lokuttarāni kathitānīti mayhaṃ ruccatī”ti āha. Assakhaḷuṅkasuttante pana - “tayo ca, bhikkhave, assakhaḷuṅke tayo ca purisakhaḷuṅke desessāmī”ti ettha ariyasāvakaṇaṃ sambodhināmaṃ āgataṃ, tassa vasena lokuttaramissakā kathitāti vuttaṃ. Puthujjano pana sotāpattimaggavīriyaṃ asampatto...pe... anāgāmī arahattamaggavīriyaṃ asampattoti kusītopi assaddho viya cattārova honti, tathā duppañño.

Evaṃ panettha opammasaṃsandanaṃ veditabbaṃ - adantahatthiādayo viya hi maggapadhānarahito puggalo. Dantahatthiādayo viya maggapadhānavā. Yathā adantā hatthiādayo kūṭākāraṃ akatvā avicchinditvā dhuraṃ apātetvā dantagamaṇaṃ vā gantuṃ dantabhūmim vā pattuṃ na sakkonti, evamevaṃ maggapadhānarahito maggapadhānavatā pattabbaṃ pāpuṇituṃ nibbattetabbaṃ guṇaṃ nibbattetuṃ na sakkoti. Yathā pana dantahatthiādayo kūṭākāraṃ akatvā

avicchinditvā dhuraṃ apātetvā dantagamaṇaṃ vā gantaṃ dantabhūmiṃ vā pattaṃ sakkoti, evamevaṃ maggapadhānavā maggapadhānavatā pattabbaṃ pāpuṇitum nibbattetabbaṃ guṇaṃ nibbattetum sakkoti. Idaṃ vuttaṃ hoti -
 “sotāpattimaggapadhānavā sotāpattimaggapadhānavatā pattokāsaṃ pāpuṇitum nibbattetabbaṃ guṇaṃ nibbattetum sakkoti...pe... arahattamaggapadhānavā arahattamaggapadhānavatā pattokāsaṃ pāpuṇitum nibbattetabbaṃ guṇaṃ nibbattetum sakkoti”ti.

380. Sammappadhānāti maggapadhānena sammappadhānā. Na kiñci nānākaraṇaṃ vadāmi yadidaṃ vimuttiyā vimuttinti yaṃ ekassa phalavimuttiyā itarassa phalavimuttiṃ ārabba nānākaraṇaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ na kiñci vadāmīti attho. Acciyā vā accinti acciyā vā accimhi. Sesapadadvayepi eseṇa nayo, bhummatthe hi etaṃ upayogavacanaṃ. Kiṃ pana tvaṃ, mahārājāti, mahārāja, kiṃ tvaṃ? “Santi devā cātumahārājikā, santi devā tāvatiṃsā...pe... santi devā paranimmitavasavattino, santi devā tatuttari”nti evaṃ devānaṃ atthibhāvaṃ na jānāsi, yena evaṃ vadesīti. Tato atthibhāvaṃ jānāmi, manussalokaṃ pana āgacchanti nāgacchantīti idaṃ pucchanto yadi vā te, bhantetiādīmāha. Sabyābajjhāti sadukkhā, samucchedappahānena appahīnacetasikadukkhā. Āgantāroti upapattivasena āgantāro. Abyābajjhāti samucchinnaḍḍakkhā. Anāgantāroti upapattivasena anāgantāro.

381. Pahotīti sakkoti. Rājā hi puññavantampi lābhasakkārasampannaṃ yathā na koci upasaṅkamati, evaṃ karonto tamhā tñhānā cāvetum sakkoti. Taṃ apuññavantampi sakalagāmaṃ piṇḍāya caritvā yāpanamattaṃ alabhantaṃ yathā lābhasakkārasampanno hoti, evaṃ karonto tamhā tñhānā cāvetum sakkoti. Brahmācariyavantampi itthīhi saddhiṃ sampayojetvā sīlavināsaṃ pāpento balakkārena vā uppabbājento tamhā tñhānā cāvetum sakkoti. Abrahmacariyavantampi sampannakāmaguṇaṃ amaccaṃ bandhanāgāraṃ pavesetvā itthīnaṃ mukhampi passitum adento tamhā tñhānā cāveti nāma. Raṭṭhato pana yaṃ icchatī, taṃ pabbājeti nāma.

Dassanāyapi nappahontīti kāmāvacare tāva abyābajjhe deve sabyābajjhā devā cakkhuvīññāḍassanāyapi nappahonti. Kasmā? Arahato tattha tñhānābhāvato. Rūpāvacare pana ekavimānasmimyeva tiṭṭhanti ca nisīdanti cāti cakkhuvīññāḍassanāya pahonti, etehi diṭṭhaṃ pana sallakkhitaṃ paṭividdhaṃ lakkhaṇaṃ daṭṭhuṃ sallakkhitum paṭivijjhitaṃ na sakkontīti ñāṇacakkhunā dassanāya nappahonti, uparideve ca cakkhuvīññāḍassanānāpīti.

382. Ko nāmo ayaṃ, bhanteti rājā therāṃ jānantopi ajānanto viya pucchati. Kasmā? Pasaṃsitukāmatāya. Ānandarūpoti ānandasabhāvo. Brahmapucchāpi vuttanayeneva veditabbā. Atha kho aññataro purisoti sā kira kathā viṭaṭṭubheneva kathitā, te “tayā kathitā, tayā kathitā”ti kupitā aññamaññaṃ imasmimyeva tñhāne attano attano balakāyaṃ utṭhāpetvā kalahampi kareyyunti nivāraṇatthaṃ so rājapuriso etadavoca. Sesāṃ sabbattha uttānameva. Ayaṃ pana desanā neyyapuggalassa vasena niṭṭhitāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Kaṇṇakatthalasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Catutthavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια. 2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες. 4. Το κεφάλαιο για τους βασιλιάδες έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org